

Kaasrahastanud
Euroopa Liit

B/BL/O
LINGU@

E-raamatu loomise juhend

LES APPRIMEURS

Sisukord

Sisukord	1
I. Sissejuhatus	3
A. Projekt Bibliodos.....	3
B. Juhendi otstarve ja tähtsus.....	4
II. Raamatu valimine	5
A. Autoriõiguste kontseptsioonist	5
B. Kuidas teada saada, et raamat on vabalt kasutatav?.....	6
C. Huvitav ja oluline õpetajatele ja õpilastele.....	8
D. Lihtsalt kokkuvõetav raamatu sisu.....	8
III. Teksti kohandamine vastavalt teie õpilaste vajadustele	10
A. Keeleoskustasemetele kohandamine (CEFR).....	10
B. Hemingway nutirakendus	12
C. Keele õige kasutamine sõltuvalt keeletasemetest.....	14
IV. Visuaalid	17
A. Tehnilised aspektid	17
B. Avalik omand	18
C. Ressursid ja andmebaasid.....	20
D. Tehisintellekti viibad.....	21
V. Kõikidele ligipääsetav õpe: kaasamise revolutsioon hariduses	25
A. Luues sisu kõikidele.....	25
B. Universaalse hariduse strateegiad	27
C. Spetsiifiliste õpiraskustega õppijate võimestamine.....	29

VI. E-raamatute kasutamise eelised õppeprotsessis.....	32
A. Kaasake õpilasi	32
B. Interaktiivne õppimine	33
C. Õpijuhised ja tunnikavad.....	35
VII. E-raamatu integreerimine Bibliolingua veebiplatvormile.....	37
A. E-raamatu kaane loomine.....	37
B. Uue e-raamatu loomine.....	40
C. E-raamatu sisu integreerimine	42
D. E-raamatu tõlkimine.....	48
VIII. Kokkuvõte.....	50
IX. Lisa	51
X. Viited.....	52

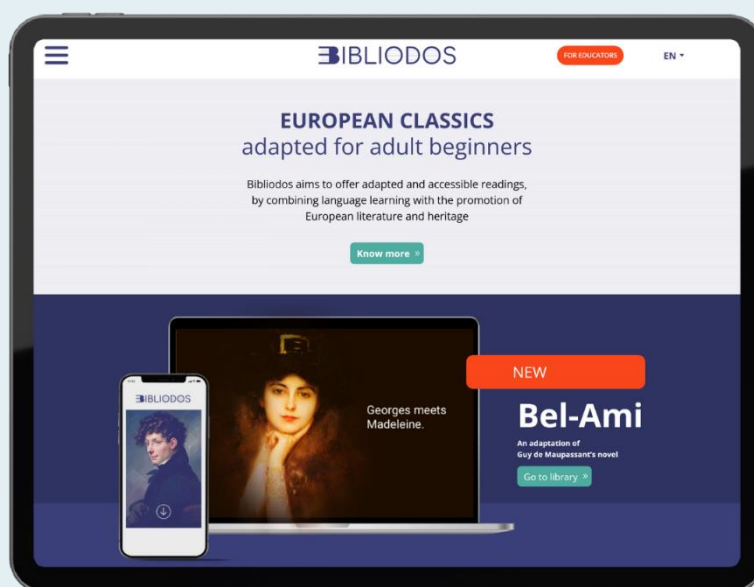
I. Sissejuhatus

BiblioLingua projekt, mis lähtub euroopalikust lähenemisest mitmekeelsusele keskendub võõrkeele omandamise uuenduslikele õppemetoodikatele. Digitaalne projekt, mis arendab kooliõpilaste keeleoskusi mitte ainult ei paku kohandatud ja lihtsustatud lugemiselamust, vaid ühendab endas keele omandamise Euroopa kirjandusklassika tutvustamisega. Projekti eesmärk on parandada inimeste keeleoskust, kaasata erinevaid õppijaid ja anda õpetajatele uuenduslikke õppevahendeid.

A. Projekt Bibliodos

BiblioLingua projekt sündis tänu teisele Euroopa komisjoni rahastatud projektile **Bibliodos**.

Piiratud lugemisoskusega täiskasvanutele mõeldud Bibliodos panid aluse **kaasavale ja ligipääsetavale lähenemisele Euroopa kirjandusele ja keeleõppele**. See teedrajav projekt pakkus õppijatele e-raamatuteks kohandatud mitmekesist lugemist, samuti pedagoogilist tuge ja erinevaid abimaterjale.

Bibliodose projekti edu ja positiivne vastuvõtt viis BiblioLingua väljatöötamiseni. Meie uus projekt keskendub **võõrkeelte oskuste omandamisele kooliõpilaste seas** ning pakub kõikidele keeleõppe koolitajatele ja õpetajatele laia valikut pedagoogilisi abimaterjale.

B. Juhendi otstarve ja tähtsus

Õpetajad saavad olla õppesisu loomisel aktiivsed osalejad. Seepärast on käesolev juhend mõeldud, selleks, et **juhendada õpetajaid oma e-raamatute ja tekstide väljatöötamisel**. Tegemist on enama kui lihtsalt suuniste kogumiga. Juhend sisaldab **soovitusi ja toetavaid videosid**, mis on abiks kõikidele teemast huvitatud õpetajatele..

Käesoleva juhendi eesmärk on kujundada õpetajatest uute keeleõppe ressursside loojad, aidates seeläbi kaasa keeleõppe uuenduslike ja erinevatele õppijatele kohandatud meetodite levikule. Juhend võimaldab õpetajatel ja koolitajatel kujundada võõrkeele omandamise tulevikku - üks kohandatud e-raamat korraga!

Bibliolingua e-raamatute loomise juhend on keeleõppeks kohandatud e-raamatutele rikkalikul maastikul navigeerimaks asendamatu abimees. Juhend käsitleb e-raamatu loomise protsessi põhiaspekte, alustades õigete raamatute valimisest ja teksti kohandamisest vastavalt õpilaste erinevatele vajadustele kuni visuaalide tõhusa integreerimiseni. Keskendume ka kaasamisele, selgitame e-raamatute keeleõppes kasutamise erinevaid eeliseid, samuti nende õppematerjalide integreerimist BiblioLingua platvormile.

Õppige e-raamatute loomise protsessi, olge kaasava ja dünaamilise õpikeskkonna loomisel enesekindlad ja loovad!

II. Raamatu valimine

A. Autoriõiguste kontseptsioonist

Enne kui hakkate valima raamatut, millega soovite töötada, on oluline tutvuda teose autoriõigustega, et teil ei tekiks juriidilisi probleeme selle avaldamisel BiblioLingua veebisaidil.

Autoriõigus on juriidiline mõiste, mis annab originaalteose loojale ainuõigused selle kasutamiseks ja levitamiseks. Seda reeglina piiratud ajaks.

Autoriõiguste kaitse saamiseks peab teos olema originaal. Samas on originaalsuse täpne juriidiline sisu ja tähendus autoriõiguse seaduste alusel riigiti erinev.

Autoriõiguse kaitse laieneb ainult teose originaalsetele osistele ja ei laiene teose ühelegi elemendile, mis on teistelt autoritelt laenatud (WIPO, 2024).

Kõige olulisem rahvusvaheline autoriõiguste leping on kirjandus- ja kunstiteoste kaitse Berni konventsioon. Berni konventsioon on rahvusvaheline autoriõigusleping, mis võeti vastu 1886. aastal Bernis toimunud rahvusvahelisel konverentsil ja mida on hiljem mitu korda muudetud (Britannica, 2024).

Kui olete Berni konventsiooniga ühinenud riigi kodanik või elanik või kui olete oma teose mõnes sellega ühinenud liikmesriigis avaldanud, on teie teostel Berni konventsiooniga kõigis teistes liikmesriikides automaatselt tagatud autoriõiguse kaitse. Lisaks kaitstakse teie tööd teistes liikmesriikides samal viisil, nagu kaitseb teine riik oma kodanike teoseid (WIPO, 2024).

Autoriõiguste omanikul on ainuõigused teose reprodutseerimiseks, levitamiseks, kuvamiseks ja esitamiseks, samuti selle põhjal tuletatud teoste loomiseks.

Autoriõigus on teose loomisel automaatne ja kehtib üldjuhul looja eluaja pluss teatud arvu aastaid.

Euroopa Liidu riikides kaitsevad autoriõigused teie intellektuaalomandit kuni 70 aastat pärast teie surma või kui tegemist on ühisautorlusega, siis 70 aastat pärast viimase ellujäänud autori surma. Väljaspool EL-i võib igas Berni konventsioonile alla kirjutanud riigis autoriõiguste kaitse kestus varieeruda, kuid see kestab vähemalt 50 aastat pärast autori surma (European Union, 2024). Pärast autoriõiguste aegumist läheb teos tavaliselt avalikku omandisse, muutudes kõigile vabalt kättesaadavaks.

B. Kuidas teada saada, et raamat on vabalt kasutatav?

Euroopa Liidus kehtivad raamatute, näidendite, muusika, kunstiteoste ja filmide autoriõigused autori eluaja pluss 70 aastat. Pärast seda aeguvad selle autori teostega seotud õigused ja teosed lähevad avalikku omandisse, mis tähendab, et igaüks saab neid tasuta taaskasutada (CopyrightUser.EU, 2024).

Avalikus omandis on järgnevat tüüpi teosed:

1. teos, mille autorikaitse tähtaeg on lõppenud;
2. teos, mida ei saa autoriõigusega kaitsta (nt raamatu pealkiri);
3. teos, mille puhul autoriõiguse omanik on sõnaselgelt loobunud oma õigustest, näiteks lisades teosele selle üldkasutatavaks muutmise klausli.

Autoriõiguse teatise puudumine ei tähenda, et teos on üldkasutatav, isegi kui teos on mõnel veebisaidil avalikult kättesaadav (WIPO, 2024).

Kui näete teoses selliseid sõnu nagu "See teos on üldkasutatav omand" (*This work is dedicated to the public domain*), on selle kasutamine tasuta. Mõnikord otsustab autor teadlikult teost autoriõigustega mitte kaitsta ja annab selle kasutamise vabaks. Selline lähenemine on siiski pigem erandlik ja kui selleks pole selgesõnalist luba, ärge eeldage, et teos on tasuta kasutamiseks (European Commission, 2024).

Igal Euroopa riigil võivad olla oma autoriõiguse seadused, seega on oluline arvestada kõnealuse riigi konkreetseid eeskirju. Mõnes riigis võivad autoriõiguse tingimused olla pikemad või lühemad. Euroopa Liit on välja andnud direktiivid, mis ühtlustavad liikmesriikide autoriõiguse seadusi. Nende direktiivide rakendamine võib riikide seadustes siiski erineda.

Teatud riikide või piirkondade jaoks on olemas veebipõhised andmebaasid, mis pakuvad teavet teoste autorikaitsega seotuse kohta. Europeana (www.europeana.eu) on Euroopa digitaalne platvorm, mis pakub juurdepääsu miljonitele kultuuripäranditele. Tegemist on mitmekesise kunstiteoste, käsikirjade ja raamatute koguga. Euroopa raamatukogu, mis pakub juurdepääsu rahvusraamatukogude kogudele üle Euroopa, on nüüd samuti Europeana osa. See sisaldab hulgaliselt ressursse, sealhulgas raamatuid, käsikirju ja multimeedia materjale.

Teine võimalus kontrollida, kas konkreetne teos on tõepoolest üldkasutatav (eriti raamatute puhul), on kontrollida HathiTrusti andmebaasi. Kui kogu teos on HathiTrusti andmebaasis avalikult kättesaadav, võib raamatukogu kasutaja seda vabalt kasutada.

On oluline olla teadli, et autoriõiguse seadused võivad olla keerulised ja teose staatus võib sõltuda konkreetsetest asjaoludest. Kontrollige alati teavet usaldusväärsetest allikatest, arvestage konkreetse riigi või riikide seadustega ja vajadusel konsulteerige Euroopa autoriõiguse seadustega kursis olevate juristidega.

C. Huvitav ja oluline õpetajatele ja õpilastele

Õpetajatele ja õpilastele huvitava raamatu valimine sõltub mitmest tegurist, sealhulgas ainest, õpilaste vanusest ja huvidest jne.

Järgige oma õppekava. Otsige raamatuid, mis vastavad konkreetse aine, kooli- ja klassiastme õppekavale või haridusstandarditele.

Kaasake otsustusprotsessi õpilased. Arvestage õpilaste huvide ja eelistustega. See annab eelduse õpilaste suuremaks kaasatuseks ja nende motivatsiooni tõusuks. Kaasake õpilasi, lubades neil soovitada raamatuid, mida nad tahaksid lugeda või teemasid, millest nad on huvitatud rohkem teada saama.

Lugege arvustusi ja soovitusi. Otsige neid usaldusväärsetest allikatest, kelleks on õpetajad, raamatukoguhoidjad ja haridusele keskendunud veebisaidid.

Kaaluge erinevaid vaatenurki. Otsige erineva tausta ja kultuuriga autoreid ning valige raamatud, mis käsitlevad erinevaid teemasid ja probleeme.

Hinnake loetavust ja keerukust. Kaaluge raamatu keelelist taset ja keerukust, võttes arvesse oma õpilaste võimekust.

Mõelge kaasaegsetele probleemidele. Valige raamatud, mis käsitlevad aktuaalseid sündmusi, sotsiaalseid probleeme või asjakohaseid teemasid, mis on õpilaste elus olulised.

D. Lihtsalt kokkuvõetav raamatu sisu

Keeleõppeks kohandatud e-raamatu loomiseks on oluline valida raamat, millest on lihtne kokkuvõtet teha. See nõuab läbimõeldud lähenemist, tasakaalu leidmist sihtrühmale sobiva sisu ning selle sisu vahel, mis sobib hästi lühemaks kokkuvõtteks. Viimasel on keskne roll raamatu olemuse edasiandmisel väga kokkusurutud vormis.

Üks peamisi põhjusi, miks valida lihtsamal moel kokkuvõetav raamat, on selle sõnumi selgus. Otsese narratiivi ja täpselt piiritletud keskse teemaga raamatud on kokkuvõtlikud. Lugejad peaksid saama ilma suurema vaevata aru teose peamistest ideedest ja sõnumitest. See hõlbustab sujuvat üleminekut originaaltekstist kohandatud versioonile. Kokkuvõtet saate kohandada vastavalt erinevatele lugemistasemetele, keeleoskusele või teistele konkreetsetele vajadustele.

Raamatud, mis kasutavad arusaadavat keelt ja selget ülesehitust, sobivad kohandamiseks paremini. Hästi organiseeritud ja selge narratiiv koos kergesti mõistetava keelega on kokkuvõtte tegemise protsessi alus. See tagab, et kohandatud e-raamat säilitab originaalteose ühtsuse ja voolavuse, seda isegi lühendatud kujul. Lühike kokkuvõtte muudab sisu kättesaadavamaks laiemale publikule. Olgu siis õpilastele või neile, kes otsivad raamatust kiiret ülevaadet. Hästi tehtud kokkuvõtlik e-raamat on selline, kus teose põhisisu on hõlpsasti kättesaadav.

Fokuseeritud teemade ja kesksete ideedega raamatu valimine muudab kokkuvõtte tegemise protsessi sujuvamaks. Sellise raamatu puhul on lihtsam seal kirjeldatud kontseptsioone kokkuvõtlikuks vorminguks ümber sõnastada, kaotamata seejuures narratiivi olemust. Samuti võib lühike kokkuvõtte säilitada lugejate parema kaasatuse, edastades seal loo kõige mõjukamad osad. Kui kokkuvõtte tundub intrigeeriv julgustab see lugejaid omakorda teost edasi uurima või kogu raamatusse süvenema.

Kokkuvõttes on kohandatud e-raamatu loomiseks algteose valik väga oluline otsus, mis mõjutab oluliselt selle kasutamise edu ja mõju. Kergesti kokkuvõetava raamatu valimine tagab sõnumi selguse, arusaadava keele ja struktuuri, fokuseeritud teemad ning sihtrühma parema kaasatuse õppeprotsessi. Neid tegureid arvesse võttes saate asuda e-raamatu loomeprotsessi kallale täie kindlustundega, et kohandatud e-raamat annab originaalteose olemuse laiemale publikule hästi edasi.

III. Teksti kohandamine vastavalt teie õpilaste vajadustele

Õpikute kohandamine õpilaste vajadustest lähtuvalt on väga oluline protsess soovitud õpitulemusteni jõudmisel. See võib olla õpetaja poolt kõige tõhusamaks vahendiks, mis aitab õpilasi õppetöösse täielikult kaasata ja oma eesmärgi saavutada. Kirjaliku teksti kohandamine nõuab õpetajatelt ja koolitajatelt teatud aega, pingutust ja spetsiifilisi pädevusi ning ennekõike oskust mõista iga õppija emotsionaalset osalust selles protsessis.

Selles peatükis anname mõned kiired soovitused kirjalike tekstide kohandamiseks kolmel keeleõppe tasemel (algaja, kesktase, edasijõudnu), näeme, kuidas tehnoloogia aitab meil õppematerjale kohandada ning mõistame, kuidas olenevalt meie õppijate tasemest kõige paremini toimida.

A. Keeleoskustasemetele kohandamine (CEFR)

Euroopa keeleõppe raamdokumendis kirjeldatud ühtsed keeleoskustasemed (CEFR) on Euroopas tunnustatud keeleoskuse hindamise süsteem. Selle abil kirjeldatakse, millisel tasemel võõrkeelt räägitakse ja mõistetakse. Maailmas on keeletasemetele määratlemiseks olemas ka teisi süsteeme, nagu näiteks *American Council Guidelines for the Teaching of Foreign Languages* (ACTFL), kuid CEFR-i on uuritud spetsiaalselt Euroopa keelte jaoks. Selle töötas 1990ndatel välja Euroopa Ülemkogu. Esmalt oli eesmärgiks edendada koostööd keeleõpetajate vahel üle kogu Euroopa, seejärel parandada ja lihtsustada kriteeriume tööandjate jaoks, kes peavad neile tööle kandideerivate inimeste keelelist taset hindama. Tänapäeval kasutatakse CEFR-i juba praktiliselt igas valdkonnas.

Ühtne keeleõppe raamistik koosneb kuuest tasemest. Iga tase koosneb väidete “mõistab, oskab, suudab jne” kogumist, mis loetleb üles õpilase erinevad pädevused võõrkeeles kirjutamisel, kuulamisel ja rääkimisel. Esimene tase (A1) on kõige madalam, seejärel kasvab samm-sammult keerukus nii grammatikas kui ka arusaamises ja sõnavaras.

Keeletasemete jaotus lühidalt:

- A1: Mõistab ja kasutab igapäevaseid väljendeid ja lihtsamaid fraase, et oma vajadusi rahuldada. Oskab ennast ja teisi tutvustada ning pärida elu kohta, tuttavate inimeste ja asjade järele ning vastata sama ringi küsimustele. Suudab suhelda lihtsas keeles.
- A2: Mõistab lauseid ja sageli kasutatavaid väljendeid, mis seostuvad talle oluliste valdkondadega. Tuleb toime igapäevastes suhtlusolukordades, mis nõuavad otsest ja lihtsat info vahetust tuttavatel rutiinsetel teemadel.
- B1: Mõistab kõike olulist endale tuttavatel teemadel. Oskab koostada lihtsat teksti tuttavatel või enda jaoks huvipakkuval teemal. Oskab kirjeldada kogemusi, sündmusi, unistusi ja eesmärke.
- B2: Mõistab keerukate abstraktsel või konkreetsetel teemadel tekstide ning erialase mõttevahetuse tuuma. Suudab spontaanselt ja ladusalt vestelda sama keele emakeelse kõneleajaga. Oskab paljudel teemadel luua üksikasjalikku teksti.
- C1: Mõistab pikki ja keerukaid tekste, tabab ka varjatud tähendust. Oskab end spontaanselt ja ladusalt mõistetavaks teha, väljendeid eriti otsimata. Oskab kasutada keelt paindlikult ja tulemuslikult nii avalikes, õpi- kui ka tööoludes. Oskab luua selget, loogilist, üksik asjalikku teksti keerukatel teemadel.
- C2: Mõistab vaevata kõike kuuldu ja loetut. Oskab resümeerida eri tüüpi suuliste ja kirjalike allikate teavet ja sõnastada neis esitatud põhjendusi ja arutlusi. Oskab end spontaanselt, ladusalt ja täpselt väljendada, eris tades ka keerukamate situatsioonide peenemaid tähendusvarjundeid.

Teksti kohandamine peab toimuma vastavalt ülalkirjeldatud keeleliste tasanditele. Seega on õpetajatel oluline:

- 1) hinnata õpilaste tegelikke keeleoskusi (näiteks koostades valikvastustega testi);
- 2) hinnata klassis olemasolevaid materjale (raamatud, vihikud, filmid, võrgumängud jne), et saada aru, kas need vastavad tõesti õpilaste vajadustele või tuleb neid täiendada, kohandada või täielikult muuta;
- 3) õppetundide käigus järk-järgult korrastada materjale, et õpilastel oleks võimalik täiendada oma keeleoskusi ning võtta üksteisega tutvumise käigus kasutusse uusi, isiklikke huvisid puudutavaid materjale.

Muidugi, peab selline kohandamine järgima seda, et näiteks õpilasele, kellel on inglise keele A2 tase ja kes soovib jõuda tasemele B1, peavad õpetajad sobiva tempoga tutvustama uusi sõnavara- ja grammatikareegleid ning paluma õpilastel kirjutada ja lugeda pikemaid tekste. Veelgi enam, kindlasti tuleb arvestada õpilase konkreetseid vajadusi: düsleksiaga õppijad võivad vajada lisaks visuaalset tuge, näiteks õiget värvikontrastsust või konkreetset paremini silmaga haaratavat fonti. Järgmises lõigus näeme, kuidas tehnoloogia saab meid teksti taseme hindamisel aidata.

B. Hemingway nutirakendus

Tänapäeval võivad tehnoloogiad aidata meil päriselt aru saada, kui rasked on meie kirjutatavad tekstdid. Kirjanike, haridustöötajate ja projektijuhtide populaarseim tasuta veebirakendus on Hemingway: toimetamise tööriist, mis ei paranda grammatika- ega kirjavigu, kuid annab nõu, kuidas saaks kirjutatud tekste paremini ja lihtsamalt ümber sõnastada.

Selle peamine eesmärk on sisestatud teksti analüüsimine: üleslaaditud teksti hinnatakse kvalitatiivselt, järgides kolme peamist parameetrit.

1. Esiteks muudab **määrsõnade** olemasolu lugemise keerulisemaks ja seega ka aeglasemaks. Rakendus tõstab kõik mittevajalikud määrsõnad esile helesinisega. See tähendab, et lauseid saab lihtsustada, muutes teksti loetavamaks ja arusaadavamaks.
2. Teine rakenduse poolt hinnatud parameeter on **passiivsete vormide** olemasolu. Passiivsete tegusõnade ja ajavormide liigne kasutamine muudab teksti vähem selgeks. Hemingway rakendus tõstab roheline värviga esile kõik passiivsed vormid.
3. Viimane parameeter puudutab **lausete pikkust ja keerukust**. Sel juhul märgib Hemingway rakendus kollase ja punasega laused, mis peaksid olema lühemad ja kergemini loetavad.

Hemingway rakendus hindab teksti numbriga ehk omamoodi hindegga, mis näitab teksti keerukuse taset. Mida väiksem number, seda lihtsam on tekst ja vastupidi - suuremad numbrid näitavad, et seda on raske lugeda.

Kasutaja peab arvestama, et määratud punktisumma on suhteline: see sõltub eesmärgist ja sihtrühmast, kellele tekst on mõeldud. Näiteks erialane või tehniline tekst saab spetsiifilise sõnavara ja keeruliste lausete tõttu kindlasti kõrge hinde.

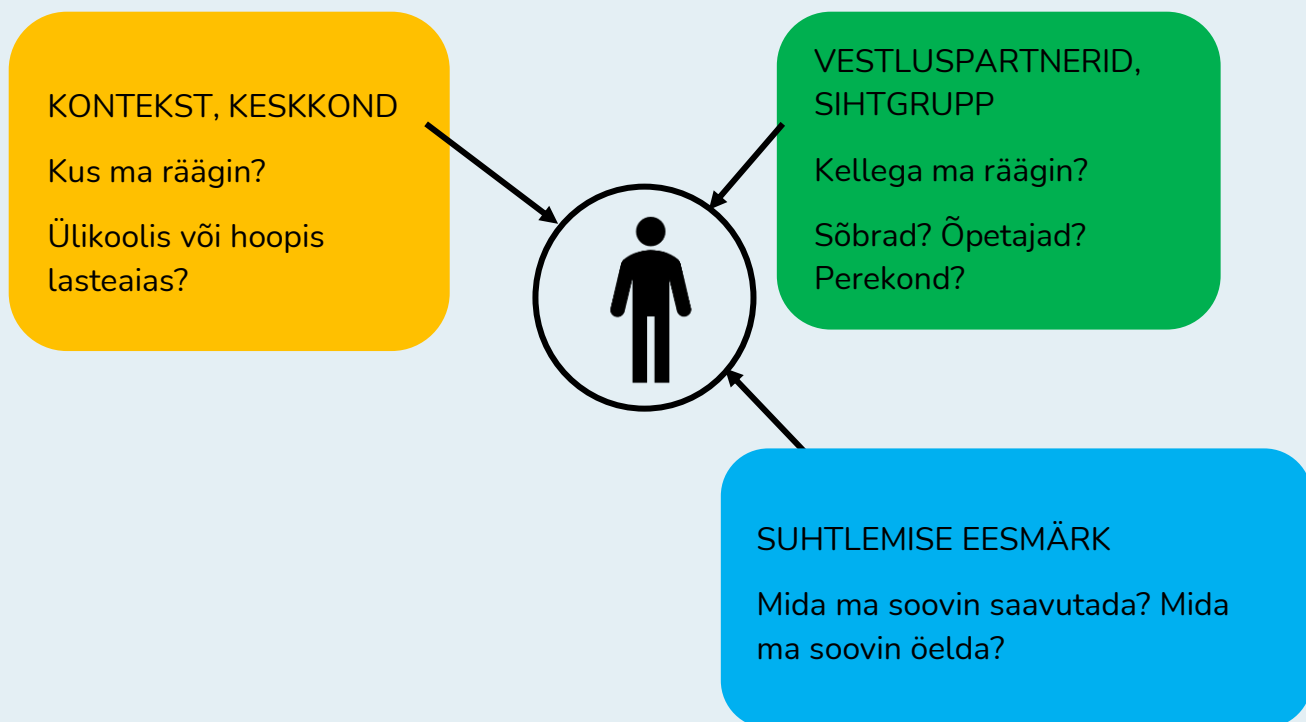
Lisaks näitab Hemingway rakendus sõnade, lausete ja lõikude arvu ning hinnangulist lugemiseks kuluvat aega.

The screenshot shows the Hemingway App interface. The main text is: "Hemingway App makes your writing bold and clear." Below this, there are several paragraphs of text with various highlights: yellow for long/complex sentences, red for dense/complicated sentences, purple for words that can be replaced with shorter ones, blue for adverbs/weakening phrases, and green for passive voice. A sidebar on the right shows "Write Edit", "Readability Grade 6", "Words: 151", and a list of suggestions: "2 adverbs, meeting the goal of 2 or fewer.", "1 use of passive voice, meeting the goal of 3 or fewer.", and "1 phrase has a simpler alternative."

Hemingway rakendus võib olla kasulik õpetajatele, kes peavad oma õpilastele õppematerjali tootma. Isegi kui nad teavad, kuidas kirjutada kõigile arusaadaval viisil, võib mõnikord topeltkontroll kasulik olla. Sellele tööriistale saad toetuda kui sul on kahtlusi mõne lause suhtes ning hea abimees tekstide analüüsimiseks ka näiteks õppeaasta kõige väsitavamatel perioodidel.

C. Keele õige kasutamine sõltuvalt keeletasemetest

Keeleteaduses peame "registrist" rääkides silmas konkreetset kohas kasutatava keele keerukust. Kasutatav keeletase sõltub kõnelejate vahel eksisteerivatest psühholoogilistest ja sotsiaalsetest suhetest, aga ka suhtlemise oludest. Nii on näiteks ülikoolis räägitav keeletikett teistsugune kui kohvikus sõpradega suheldes. Erinevad registrid sõltuvad muutujast, mida sotsiolingvistilised uuringud nimetavad "diafaasiaks". See termin tuleneb kreekakeelsetest sõnadest *dia* (läbi, vahenditega) ja *faas* (hää). Diafaasia on muutuja, mille määrab olukorra muutus, milles kõneleja satub suhtlema: kontekst, vestluskaaslased, suhtluse asjaolud või eesmärgid.

Võttes arvesse nende elementide mõju keeletasemele, peavad õpetajad pöörama tähelepanu ka muudele teguritele, näiteks:

õppija kultuuriline taust;

võimaliku puude või düsleksiaga seotud raskused.

Mõlemal juhul peavad õpetajad eelistama lihtsamaid ja enim kasutatavaid termineid ning elementaarset grammatikat, seda eriti reeglite või sisu selgitamisel. Nii saavad nad olla kindlad, et kõik osalejad neid mõistavad. Ametlik keelekasutus on soovitatav ainult siis, kui tuleb saavutada kõrge tase (alates B2 tasemest).

Nägemispuudega ja düsleksiaga inimestele mõeldud kirjalikes tekstides tuleb alati arvesse võtta mõningaid juurdepääsetavuse nõudeid. Näiteks eelistada hästi loetavat kirjatüüpi (Word dokumentides on tasuta Arial, Verdana, Century Gothic, Calibri, OpenDys ja Open Sans). Olge ettevaatlik värvikontrastidega, ärge kasutage piltide ja tekstide puhul ülekatmist ning ärge rööpjoondage teksti, vaid joondage see ainult vasakule.

Vaegkuuljate puhul on asi veidi keerulisem. Neile, kelle emakeel on oma rahvuse viipekeel, on muu kõnekeel võõrkeel. Samuti peab vaegkuuljate õpetaja oskama viipekeelt. Huultelt lugevatel ja viipekeelt mittekasutavatel kurtidel on raskusi võõrkeele õppimisega. Keele mittekuulmine või osaline kuulmine tähendab, et keele õppimiseks on vaja rohkem aega ja rohkem kohanemist. Pealegi on oht, et keelt õpitakse "mehhaaniliselt" viisil, mis tähendab, et reegleid rakendatakse äärmiselt rangelt, nn hüperkorrektsioonina.

Võime väita, et keeleõpetus ei toimi, kui seda vaadelda põhimõttel "üks suurus sobib kõigile". Oluline on mõista, et kõik õpilased on oma õppimistekonna eri punktides ning nende eesmärkide saavutamiseks ja potentsiaali avamiseks on vaja isikupärastatud ja kohandatud plaani.

IV. Visuaalid

Visuaalsed elemendid mängivad e-raamatute haridusliku mõju suurendamisel otsustavat rolli, muutes need dünaamilisteks ja kaasahaaravateks õppematerjalideks. Seejuures on oluline tagada, et ka tekstiline teave oleks arusaadav kõikidele kasutajatele, sealhulgas düsleksiaga õpilastele. Näiteks piltidele kirjutatud tekst võib tekitada olulisi arusaamise probleeme. Seetõttu tuleb vältida olulise teksti paigutamist ainult piltidele, kuna see takistab selle mõistmist neil, kes kasutavad lugemisel abistavaid tehnoloogiaid, nt nn ekraanilugejad. Selle asemel kaaluge alternatiivseid tekstikirjeldusi või teksti lisamist otse e-raamatu sisusse. Käesolevas juhendi peatükis uuritakse visuaalide tähtsust e-raamatu loomise protsessis, käsitledes nende valiku, kohandamise ja integreerimisega seotud võtmeküsimusi.

A. Tehnilised aspektid

Tagamaks sujuvat ja kasutajasõbralikku lugemiskogemust hõlmab e-raamatute loomine erinevate tehniliste aspektide hoolikat kaalumist. Düsleksiaga inimeste jaoks võib sobiva kirjatüübi (nt ilma seriifideta) valimine loetavust oluliselt parandada. Lisaks aitab vähemalt 12–14 punkti suuruse fondi kasutamine vähendada visuaalset pinget ja parandada arusaamist.

1. Failivorming ja suurus:

Valige sobiv failivorming, mis ühildub laialdaselt erinevate seadmete ja platvormidega. Levinud vormingute hulka kuuluvad EPUB, PDF ja MOBI. Düsleksiaga inimeste jaoks võib eelistada EPUB-vormingut, kuna see ühildub kõneks muutmise tarkvaraga ja sellel on reguleeritavad kirjatüübi seaded. Lisaks pöörake palun tähelepanu faili suurusele, et optimeerida laadimisaegu ja

salvestusruumi kasutajate seadmetes. Kvaliteedi ja failisuuruse tasakaalustamine on sujuva lugemiskogemuse jaoks ülioluline.

2. Interaktiivsed funktsioonid:

Kui te veel seda teinud pole, siis on soovituslik teha tutvust interaktiivsete elementide – hüperlinkide ja multimeedia valdkonnaga. See rikastab kindlasti õpikogemust. Siiski on oluline säilitada tasakaal. Need funktsioonid peavad suurendama kaasatust ilma e-raamatu üldist funktsionaalsust kahjustamata. Düsleksiaga inimeste jaoks peaksid interaktiivsed funktsioonid olema intuiitiivsed ja hõlpsasti kasutatavad, vähendades kognitiivset koormust ja parandades mõistmist.

3. Juurdepääsetavus:

Pöörake tähelepanu juurdepääsetavusele, lisades selliseid funktsioone nagu kõneks muutmise funktsioon, reguleeritavad fondisuurused ja ühilduvus ekraanilugejatega. Juurdepääsetavusstandarditest kinnipidamine tagab, et teie e-raamatud on kaasavad ja neile pääsevad hõlpsasti juurde erinevate õppimisvajadustega õpilased. Düsleksiaga inimeste jaoks on positiivse lugemiskogemuse hõlbustamiseks hädavajalik kirjatüüpide stiilide ja suuruste kohandamise võimaluste pakkumine, samuti ühilduvuse tagamine abitehnoloogiatega.

B. Avalik omand

Avaliku omandi mõistest arusaamine on e-raamatute loomisel ülioluline.

Üldkasutatavad teosed on teosed, mille intellektuaalomandi õigused on aegunud, võimaldades neid avalikkusel vabalt kasutada. Üldkasutatava sisu lisamine e-raamatutesse võib pakkuda mitmeid eeliseid:

1. Kuluefektiivsus:

Üldkasutatavad teosed on vabad autoriõiguse piirangutest, mistõttu pole vaja maksta litsentsitasusid. See võimaldab luua kulutõhusaid õppematerjale, vähendades rahalisi takistusi nii õpetajate kui ka õpilaste jaoks.

2. Juriidilised kaalutlused:

Creative Commons'i litsentside alusel üldkasutatava sisu kasutamisel on oluline järgida autoriõiguse seadusi ja esitada nõuetekohane viitamine. Igal litsentsil on konkreetsed tingimused, mis määravad sisu kasutamise, nii et nende tingimuste mõistmine aitab vältida juriidilisi probleeme.

Selgitused mõnede erinevate litsentside kohta:

CC0 (Creative Commons Zero): võimaldab loojatel paigutada oma teosed avalikku omandisse, võimaldades piiramatut kasutamist ilma viitamiseta.

CC BY 3.0 (Creative Commons Attribution 3.0): võimaldab kasutajatel teost kasutada, muuta ja levitada, nõudes viitamist algsele loojale.

CC BY 4.0 (Creative Commons Attribution 4.0): sarnane CC BY 3.0-ga, kuid täiendatud tingimustega, mis võimaldab ärilist kasutamist koos viitamisega.

CC BY-SA 2.0 (Creative Commons Attribution-ShareAlike 2.0): võimaldab remiksimit, kohandamist ja ärilist kasutamist, mis nõuab viitamist ja levitamist sama litsentsi alusel.

Nendest litsentsidest on kõige rohkem vabadusi pakkuv CC0, võimaldades piiramatut kasutamist ilma autorlusele viitamist nõudmata. Lisateavet leiate aadressilt <https://wiki.creativecommons.org/>

4. Hariduslik väärtus:

Üldkasutatavatel teostel on sageli ajalooline ja kirjanduslik tähendus. Selliste klassikaliste teoste integreerimine oma e-raamatutesse võib aidata kaasa teie materjalide hariduslikule väärtusele, avades õpilastele alustekstid.

C. Ressursid ja andmebaasid

Ressursid nagu [Europeana](#) ja [the Public Domain Review](#) koondavad endas avalikus omandis olevad teosed, pakkudes laia valikut õppeotstarbelist sisu. Rikastamaks õppematerjalide sisu ja kvaliteeti sisaldab tõhus e-raamatu loomine kindlasti erinevate ressursside ja andmebaaside kasutamist.

1. Avatud õppematerjalid (AÕM):

Avastage avatud õppeasutuste platvorme, mis pakuvad tasuta ja avatud litsentsiga õpperessursse.

AÕM-hoidlad sisaldavad hulgaliselt materjale, sealhulgas õpikuid, pilte ja multimeediasisu, mis võivad parandada teie e-raamatute üldist kvaliteeti. Heaks näiteks on sellised veebilehed nagu [OpenStax](#), [Wikimedia Commons](#), [Open Culture](#) ja [Project Gutenberg](#).

2. Akadeemilised andmebaasid:

Need andmekogud sisaldavad ajakohaseid teadusartikleid, teadustöid ja muid andmeid. Kaasaegsetele uuringutele toetumine ja nende tsiteerimine lisab teie õppematerjalidele usaldusväarsust ja tagab, et need on kooskõlas uusimate teadussaavutustega.

3. Multimeedia kogud:

Kasutage kogusid, mis pakuvad kvaliteetseid pilte, videoid ja heliklippe. Visuaalsed ja audiitiivsed elemendid võivad õppimiskogemust oluliselt rikastada, muutes õppematerjalide sisu õpilaste jaoks köitvamaks ja meeldejäavamaks.

4. Koostöö ekspertidega:

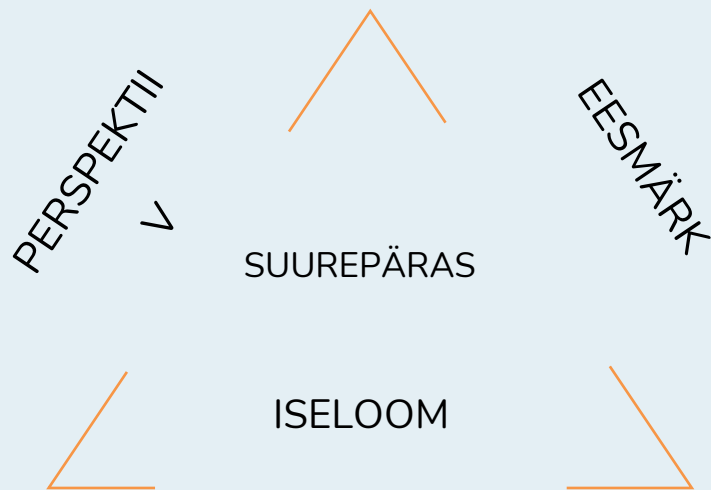
Sisu täpsuse ja asjakohasuse tagamiseks tehke koostööd aineekspertide, koolitajate ja teadlastega. Ekspertide panus lisab teie e-raamatutele sügavust ja suurendab nende harivat väärtust. Lisaks meeskonna dünaamikale suurendab see ka professionaalsuse kasvu ja tõstab mainet.

D. Tehisintellekti viibad

Viip (ingl k *prompt*) on lähtetekst, milles kasutaja esitab tekstirobotile oma küsimuse, soovi või ülesande ehk instruksiooni, mille põhjal ootab tehisintellektilt tulemust.

Tehisintellekti tööriistade (nt ChatGPT) kasutamisel on oluline teada, kuidas nende potentsiaali suurendada ja siin on võtmeroll käsureale sisestatud viibetel. Parema tulemuse saavutamiseks peavad juhised olema konkreetsete. Näiteks kui kirjutate "*Kirjutage mulle hommikusöögiks hea ja tervislik toidumenüü*", on vastus väga üldine, aga kui kontekstualiseerite ja kirjutate selle asemel: "*Meie pere koosneb neljast liikmest, sealhulgas kahest lapsest, kellel on hommikuti alati kiire. Kas saaksite mulle pakkuda 10 retsepti, mida saab valmistada vähem kui 10 minutiga?*" on vastus kindlasti palju parem ja täpsem. Lihtsalt proovige seda nende näidetega.

Kui teate, kuidas viipe sõnastada, võib ChatGPT selle abil luua suurepäraseid tulemusi.

E-raamatute jaoks piltide loomisel võib kasutada veebikeskkondi [Midjourney](#), [Canva](#) või [Adobe firefly](#). Kui vajate piltide loomiseks häid viipeid, võite kirjutada ChatGPTle lähteülesande “*loo palun nimekiri headest viibetest, mille abil luua pilte raamatule, mis kõneleb varandusest ja draakonist*”, lisades spetsiifilisi detaile, nagu keskkond ja kuju (16:9, ruut...), värv (mustvalge, värvikirev), kompositsioon või valgus. Rohkem juhiseid pildiviipade kohta leiate [siit](#). Tehisintellekti viipade integreerimine e-raamatu loomeprotsessi võib elavdada õpikogemuse interaktiivset ja adaptiivset olemust. Kasutades Adobe Firefly'd ja ChatGPT'lt saadud viipa võivad tulemused võivad olla hämmastavad.

Näiteks: “*Looge illustratsioon salajasest maa-alusest kambri, mis on täidetud sädeleva aardega, mis on kümblenud maagiliste kristallide pehmes säras ja mille varjus varitseb draakon.*” + filtri valimine, (must ja valge, realistlik, animeeritud...).

Allpool näeme tulemusi, mis on saavutatud Adobe Firefly erinevaid filtreid kasutades:

1. Keele täiustamine:

Tehisintellekti viivad võivad olla keeleõppele toeks, pakkudes grammatika- ja sõnavarasoovitusi. See funktsioon aitab õppijatel parandada oma keeleoskuse taset, seda nii kontekstuaalsel kui interaktiivsel moel.

2. Kohanduv sisuedastus:

Kasutage tehisintellekti algoritme selleks, et kohandada sisu raskusastet vastavalt õpilaste saavutustele. See tagab, et õppijad saavad õppeprotsessi jooksul pidevalt uusi väljakutseid, ilma et nad tunneksid end samal ajal ülekoormatuna. See aitab õppija perspektiivist kaasa astmelise ja efektiivse õppimiskõvera moodustumisele.

Nende tehniliste, avaliku omandit ja andmebaase puudutavate ja tehisintellekti põhiste aspektide kasutamine oma e-raamatu loomise protsessis aitab kaasa põhjalike ja mõjusate õppematerjalide väljatöötamisele BiblioLingua platvormil.

V. Kõikidele ligipääsetav õpe: kaasamise revolutsioon hariduses

Tänapäeva mitmekesisel ja kaasavas ühiskonnas ei ole kunagi liiast rõhutada kättesaadava teabe tähtsust hariduses. Selge ja **arusaadav suhtlus on oluline kõikide õpilaste võrdsete võimaluste tagamiseks.**

A. Luues sisu kõikidele

Kogu maailmas on tehtud jõupingutusi teabe hõlpsa loetavuse ja arusaadavuse standardite osas, pöörates erilist tähelepanu erivajadustega inimeste kaasamisele.

“Lihtne lugeda ja mõista” on meetod, mis kohandab teksti sisu, keelekasutust, esitlust ja visuaale, tagamaks juurdepääsu inimestele, kellel on teabe lugemise ja mõistmisega probleeme.

Muude algatuste hulgas paistavad silma teabe [hõlpsaks lugemiseks ja mõistmiseks kehtestatud Euroopa standardid](#) (Inclusion Europe, 2010).

Nimetatud standardite eesmärk on ületada suhtlusbarjäärid ja edendada kaasatust. Need annavad juhised ligipääsetava sisu loomiseks intellektipuudega inimestele, madala kirjaoskuse tasemega inimestele või neile, kes ei valda dokumendikeelt. Põhiprintsiibid hõlmavad lihtsust, selgust, arusaadava ja ühemõttelise keele kasutamist.

Kergesti loetava ja arusaadava teksti põhitõed

Allpool on koondatud põhitoimingud, mida tuleb, tekst hõlpsasti loetavaks ja arusaadavaks muutmisel läbi viia. Kui tunnete rohkem huvi teabe hõlpsasti loetavaks ja arusaadavaks muutmise Euroopa standardite vastu, vaadake palun originaalväljaannet "[Euroopa standardid informatsiooni lihtsalt loetavaks ja mõistetavaks muutmiseks](#)".

Keele lihtsustamine: veenduge, et tekstis kasutatud keel oleks lihtne ja arusaadav, vältige keerulist terminoloogiat. Võimalusel kasutage olevikuvormi.

Struktuuri lihtsustamine: jagage teave selgete pealkirjadega osadeks ja lõikudeks.

Hoidke laused lühikesed: Kirjutage iga lause kohta ainult üks idee ja kasutage loendite jaoks eristusmärke, nt täppe.

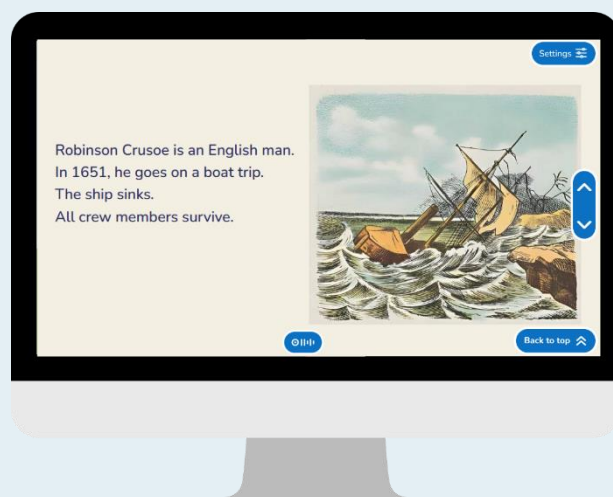
Kasutage visuaalseid abivahendeid: paremaks mõistmiseks lisage selgeid visuaale, nagu pildid, ikoonid ja diagrammid. Visuaalsed abivahendid võivad anda mõistmiseks täiendavat konteksti ja toetada loetust arusaamist.

"Lihtne lugeda ja mõista" meetodi eelised

Kergesti loetav teave **suurendab juurdepääsetavust, muutes sisu kättesaadavaks laiemale publikule**. Selliselt esitatud teave annab ka **intellektipuudega ja vähese kirjaoskusega** inimestele võimaluse teha teadlikke otsuseid ja osaleda iseseisvamalt sotsiaalses, hariduslikus ja ametialases elus. Nende standardite järgimine hõlbustab tõhusat suhtlust, **soodustades seeläbi võrdset osalemist ühiskondlikes protsessides**.

BiblioLingua lähenemine kaasavale lugemisele

Otsus rakendada **BiblioLingua e-raamatute 1. tasemel "lihtne lugeda ja mõista" standardeid** tuleneb soovist edendada kaasavat haridust ja tagada juurdepääs kõikidele, eriti intellektipuudega või madalama kirjaoskuse tasemega õpilastele.

Antud lähenemine suurendab oluliselt juurdepääsetavust, **võimaldades palju enamatele õpilastele ligipääsu klassikalisele kirjandusele**. Tõepoolest, BiblioLingua 1. taseme e-raamatud on kergesti loetavad ning annavad kõikidele õppijatele võimaluse saada osa Euroopa klassikalise kirjanduse pärandi rikkusest.

B. Universaalse hariduse strateegiad

BiblioLingua projekt on osaks hariduse arengu teekonnal ning pühendatud kaasava ja samas õpilaste jaoks huvitava õpikeskkonna rajamisele. Seda läbi Euroopa klassikalisel kirjandusel põhinevate e-raamatute loomise. Kui eelmises osas käsitleti konkreetseid madala lugemisoskusega õpilastele suunatud hõlpsa lugemise standardeid, siis käesolev osa püüab pakkuda põhjalikumaid **kaasamise juhiseid**. Need on **universaalselt rakendatavad** ning keskenduvad eelkõige **spetsiifiliste õpiraskustega õpilastele**.

Looge sisu erinevates vormides

Multimodaalne õpe: erinevate õpistiilide ja vajadustega õpilastele on soovituslik luua sisi erinevates vormingutes ehk siis kombineerida teksti, heli, videot ja mistahes muud interaktiivset meediat. Nii saavad erinevate vajadustega õpilased valida endale kõige sobivama õppimisviisi. Näiteks võib audiojutustuse kuulamine olla tõhusam düsleksiaga õpilase jaoks, kes peab lugemist liiga keeruliseks.

Kohandatav tekst: teksti kohandamise funktsioonide lisamine oma e-raamatutesse on ülioluline. Need peaksid sisaldama näiteks kirjatüübi suuruse, stiili ja tausta kontrasti reguleerimise võimalusi. Ka reavahede ja veerise reguleerimise valikud võivad aidata teksti paremini loetavaks muuta.

Interaktiivsed ja kaasahaaravad õppevahendid

Interaktiivsed harjutused: kui see võimalik ja vähegi asjakohane, lisage oma tundidesse interaktiivseid elemente, nagu viktoriinid ja netipusled. Need vahendid ei peaks mitte kontrollima õpilase materjalist arusaamist ja aitama tal midagi tuimalt pähe õppida, vaid pakkuma ennekõike aktiivset õppimiskogemust. Näiteks võib pärast peatüki läbimist teha viktoriini, kus õpilased saavad kohe kontrollida, kuidas nad süžees, tegelastest ja teemadest aru saavad.

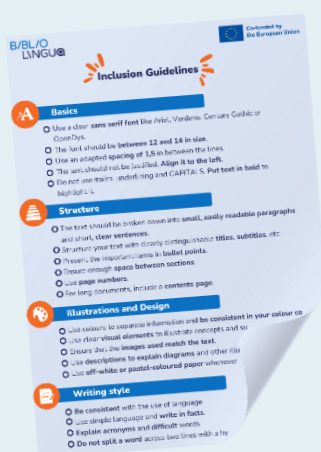
Lugude jutustamise tehnikad: kaaluge lugude jutustamise ja kuulamise kogemuse täiustamist erinevate helivormingutega, kasutades tegelaste häält, ümbritsevaid heliefekte ja muusikat. Nii loote kaasahaaravama kuulamiskogemuse. Selline multisensoorne lähenemine jutuvestmisele võib aidata tegelasi paremini eristada ja mõista narratiivi emotsionaalset konteksti, mis võib kirjalikus tekstis kahe silma vahele jääda.

Struktureeritud ja selge paigutus

Ühtlane paigutus: e-raamatu teksti ja visuaalide paigutus on ülioluline just nende õpilaste jaoks, kellel on probleeme organiseerimatu kujundusega. Kujundus hõlmab leheküljenumbrite, pealkirjade ja päiste standardset paigutust ning interaktiivsete

elementide ühtset ikonograafiat. E-raamatu korrapärane paigutus aitab neil õpilastel sisus hõlpsamini navigeerida, vähendades segadust ja kognitiivset ülekoormust.

Visuaalsed abivahendid: visuaalsed abivahendid, nagu graafika ja pildid, võivad aidata mõista keerulisi kontseptsioone või narratiive, avades konteksti ja visuaalseid viiteid, mis muudavad materjali arusaadavamaks ja meeldejäavamaks. Eriti kasulikud on sellised abivahendid tegelaste, kohtade, ajaskaalade või raamatu seadete visualiseerimiseks.

Antud suuniste rakendamise hõlbustamiseks on loodud lisadokument, mis võimaldab õpetajatel hinnata ja tagada, et nende e-raamatud vastavad nendele kaasavatele põhimõtetele. Selle leiate lk 51.

Suuniste eesmärk on aidata kõikidel erivajadustega õppijatel tekste paremini mõista. Sellega toetab BiblioLingua projekt visiooni luua õpikeskkond, kus klassikaline Euroopa kirjandus on kättesaadav ja kaasahaarav iga õpilase jaoks.

C. Spetsiifiliste õpiraskustega õppijate võimestamine

Mitmekülgisel haridusmaastikul on kaasava ja tõhusa õpikeskkonna jaoks ülioluline spetsiifiliste õpiraskustega õpilaste vajaduste äratundmine ja nendega tegelemine.

Spetsiifiliste õpihäirete äratundmine

On oluline mõista, et õpihäired ei ole füüsilise puude, emotsionaalsete häirete, ebasoodsate sotsiaalmajanduslike, keskkonna või kultuuriliste tingimuste tagajärg.

Spetsiifilistel õpihäiretel on neurobioloogiline päritolu, mis mõjutab seda, kuidas aju teavet töötleb ning kuidas seda teavet vastu võtab, integreerib, säilitab ja

väljendab. Spetsiifilised õpikäired võivad pärssida erinevaid kognitiivseid arenguid, sealhulgas lugemist, kirjutamist, rääkimist, matemaatikat või motoorsete tegevuste planeerimist ja koordineerimist.

Spetsiifiline õpikäire on üldmõiste, mis hõlmab düsleksiat, düsgraafiat, düskalkuuliat, düsfaasiat, düspraksiat ja aktiivsus ja tähelepanuhäiret (ATH).

- **Düsleksiat** iseloomustavad raskused sõnade lugemisel ja tõlgendamisel.
- **Düsgraafia** hõlmab probleeme kirjutamisel, mille tagajärg on sageli kehvasti loetavat käekirja ja raskusi õigekirjaga.
- **Düskalkuulial** tähendab raskusi arvude ja matemaatiliste mõistete mõistmisel ja nendega toimetamisel.
- **Düsfaasia** viitab keele töötlemise raskustele, mis mõjutab verbaalset suhtlust.
- **Düspraksia** hõlmab koordinatsiooni ja motoorsete oskuste probleeme.
- **ATH-d** iseloomustavad tähelepanematus, hüperaktiivsus ja impulsiivsus, mis mõjutavad inimese kognitiivseid ja käitumuslikke funktsioone.

E-raamatute loomisel peavad keeleõpetajad olema spetsiifilistest õpiraskustest teadlikud ja mõisma sellega seotud ainulaadseid väljakutseid. Eriti oluline on see düsleksia puhul, kuna see mõjutab otseselt lugemist.

Kaasake erinevaid meeli

Pakume õpetajatele **strateegiaid spetsiifiliste õpiraskustega õpilaste paremaks kaasamiseks**. Lisaks eelmises osas kirjeldatud kaasamisjuhiste rakendamisele on siin soovitusel kõigi õpilaste võrdseks kaasamiseks:

- **Aktiivne lugemine:** võimaldage õpilastel parema meeldejätmise eesmärgil e-raamatu lugemise ajal märkmeid teha või heli salvestada.
- **Visuaalsed abivahendid:** looge õpilastega mõttekaarte, mis aitavad süžeed, tegelaste suhteid ja sündmusi visualiseerida ning mõista.

- **Abitehnoloogia ühilduvus:** veenduge, et e-raamatud ühilduksid nende toetavate arvutiprogrammidega, vastavad õpilased sageli kasutavad.
- **Praktilised tegevused:** kasutage koos e-raamatuga BiblioLingua tunnikavasid või planeerige ise sarnaseid tegevusi.
- **Paindlik hindamine:** rakendage alternatiivseid hindamismeetodeid, näiteks esitlusi või projektitööd, et võimaldada kõigil õpilastel oma teadmisi näidata.
- **Koostöine õppimine:** teksti paremaks mõistmiseks, julgustage õpilasi töötama koos kaaslastega ja kasutage teisi kööstöiseid õppevorme.

Mõistes spetsiifilisi õpiraskusi ja kasutades e-raamatute loomisel ja kasutamisel nendega toimetulekuks vajalikke strateegiaid, saavad õpetajad aktiivselt kaasa aidata kõikidele oma õpilastele kaasava ja põneva õpikogemuse pakkumisele. Seda olenemata nende õpilaste taustast ja individuaalsetest erinevustest.

VI. E-raamatute kasutamise eelised õppeprotsessis

A. Kaasake õpilasi

Tänapäeval võivad õpilased olla harjunud tegema kõike elektroonika ja meedia abil. Nad õpivad videote kaudu, räägivad üksteisega sotsiaalmeedia kaudu ja loevad e-raamatuid. Miks neile meeldib e-raamatuid lugeda? **Sellel on mitmeid eeliseid.**

Lapsed ei pea käima raamatukogus, ega veetma seal liiga palju aega oma raamatute otsimisel. Lihtsam on jääda koju, teha paar klõpsu ja nad leiavad peaaegu iga raamatu, mida nad soovivad ja vajavad. Kui koolidel on raha tahvelarvutite või e-lugemise ostmiseks, saavad nad sellega kaasata õpilasi tehnoloogia abil oma lugemisoskust arendama. Lisaks on oluline julgustada õpilasi oma mugavustsoonist väljuma - tegema koostööd, juhtima arutelusid ja arendama kriitilist mõtlemist. See kõik annab õpilastele tänapäeva maailmas toimetulekuks vajalikud oskused. Lisaks õpitakse nii ka vastavaid elektroonilisi seadmeid paremini kasutama. E-raamatuid saab lugeda igal pool ja igal ajal. Oluline on seegi, et eriti noorematele õpilastele on lugemisel oluline ka selle atraktiivsuse moment, et lugemine oleks lõbus. Nii haarab see neid ka rohkem enda külge ja võimaldab paremini õppida. BiblioLingua e-raamatud sisaldavad rahvusvaheliselt tuntud autorite teoseid, mis annab lastele võimaluse nendega lähemalt tutvavaks saada.

Interaktiivne õpe aitab luua lastele lõbusa ja nauditava tunni. Õpilased ootavad selliseid tunde, kus nad saavad kasutada kaasaegset tehnoloogiat. Õpetajate koostatud individuaalsed ülesanded loovad olukordi, kus lapsed saavad naerda, jagada oma teadmisi, teha koostööd kaaslastega ja olla motiveeritud, sest rõõm ja hea tuju on osaks inimeste põhivajadustest. Lõpptulemuseni jõudmine võtab õpilastel veidi aega, kuid protsess toimub ilma, et nad õppimise juures igavleks ja ärrituks. Teine suur e-raamatute eelis nii õpilastele ja õpetajatele on see, et nad saavad õppida teisi keeli.

Tänu BiblioLingua projektile on e-raamatud saadaval inglise, hispaania, prantsuse, itaalia, eesti ja slovaki keeles. Kuna raamatud on jaotatud keeleoskuse tasemetega järgi, võib isegi algajatel olla uue keele õppimine lihtsam. Edaspidiseks väljakutseks võib olla näiteks võimalus luua rahvusvahelisi kontakte õpilastega üle maailma.

E-raamatu põhjal saab õpetaja koostada õpilastele erinevaid ülesandeid ja mängu, mis kontrollivad laste loetust arusaamist. Mõnikord on õpetajatel õpilastele huvipakkuvaid tegevusi raske valida, sest nad on elektrooniliste seadmetega kokku puutunud lapsepõlvest saati. Seetõttu on õpilastel mõnikord paremad teadmised kui nende õpetajatel. Oluline on neid oskusi omavahel jagada ja üksteist aidata.

Ka erivajadustega õpilased on õppetöö oluline ja lahutamatu osa. Õpetaja peab **suutma õpilasi õppeprotsessi kaasata**. Neid tuleb kaasata ja toetada mitte ainult sotsiaalsetesse suhetesse teiste õpilastega, vaid anda neile ka võimalus õppida elektrooniliste seadmete abil. Erivajadustega õpilastele, kellel võib esineda erinevaid õpi- ja käitumishäireid, on e-raamatute kasutamine suureks eeliseks. Elektrooniliste seadmete abil saavad nad leheküljel kujutatut suurendada, mõnda sõna või lauset esile tõsta ning neil on lihtsam kasutada ka lausete tähenduse tõlkimise võimalust. Õpetaja jaoks on see eelkõige oma töö hõlpsamaks tegemine ja selliste õpilaste seas õppimise vastu suurema huvi tekitamise võimalus.

B. Interaktiivne õppimine

Tänapäeval on interaktiivsus õpetamises ja õppimises iga kooliprogrammi lahutamatu osa. Nagu eelnevalt rääkisime, puutub iga laps elektroonikaseadmega kokku juba varakult ja seetõttu on interaktiivsed õppemeetodid saanud aastate jooksul koolis pea iga tunni osaks. E-raamatuid lugedes ei istu õpilased erinevalt klassikalise raamatu lugemisest jäigalt laua taga. Nad ei pea lehti keerama. Järgmise peatüki juurde liikumiseks on neil vaja vaid ühte klõpsu. Nad saavad liikuda edasi-tagasi, otsida sõnavarast tundmatuid sõnu, laadida teksti alla või

muuta teemat. Õpetaja saab õpilasi lugedes küsimustega testida või mõelda välja harjutuse või ülesande, mis keskendub konkreetsele lehele või peatükile. Mõnel e-raamatul on ka helinäidised. Nii saab õpilane kuulata e-raamatus kogu teksti. Erivajadustega õpilastele on see suurepärase tööriist, mis hõlbustab loo mõistmist ning säästab aega ja vaeva.

Saame kasutada erinevaid interaktiivseid õppemeetodeid. Järgnevalt mõned näited:

Ajurünnak: see on väga hea tegevus iga õppetunni alguses või kohe pärast raamatu lugemist. Protsess on kasulik loominguliste mõtete ja ideede genereerimiseks. Õpetajad saavad joonistada kindla kujuga mõttekaardi ja muuta iga õpilaste öeldud sõnaga värve. See võib olla väga kasulik just visuaalse intelligentsusega õpilastele.

Arutelu: õpilased arutavad oma klassikaaslastega või õpetajaga e-raamatus käsitletud teemat/probleemi. See tegevus on õpilaste jaoks kasulik muuhulgas esinemishirmust ülesaamiseks.

Kriitiline mõtlemine: õpilastel palutakse mõelda, kuidas nad ühe või teise probleemi lahendaksid, kujutades ennast osaks peategelase maailmast.

Koostöine õppimine: õpilastele antakse erinevat tüüpi ülesandeid, mille lahendamisel töötatakse väikese rühmana. Sellised rühmategevused loovad positiivseid suhteid, sest kõik grupi liikmed soovivad saavutada sama eesmärgi, mis julgustab neid üksteisele uusi asju õpetama ja olema motiveeritumad.

E-raamatuga töötades ei tegele õpilased ainult lugemisega või kuulamisega, nad **vaatavad, osalevad, kogevad ja kaasavad**. Sellise mitmekülgse tegevuse juures on töös nende areneva aju mitu erinevat osa. Võõrkeelse kirjanduse abil saab õpilane otsida, mida sõnade tähendusi ja kuulata nende hääldust. See paneb aluse õpilaste poolt kasutatava sõnavara mahu suurenemisele ja grammatikateadmiste kasvule.

C. Õpijuhised ja tunnikavad

Iga e-raamatu jaoks on BiblioLingua projekti partnerid loonud õpijuhised ja tunnikavad. Kui viimaseid kasutate, siis on mõistlik kui tunni alguses loevad õpilased läbi e-raamatu kokkuvõtte, et nad saaksid tuttavaks peategelaste, teemade ja süžeeaga.

Peale e-raamatu või selle osa läbilugemist saab õpetaja anda lastele lugemiseks õpijuhise, mis sisaldab muuhulgas iga taseme sõnavara. Nii saab õpilane sealt otsida endale tundmatuid sõnu. Õpijuhise sisaldab ka mõningat olulist taustainfot, millest allpool põgusalt juttu tuleb.,

Põhiteave vastava **kirjandusperioodi** kohta aitab õpilastel hinnata teose väärtust. Vastavalt kirjandus- ja ajaloo perioodile suudavad nad mõista kirjandustegelase mõtteid ja tema tegusid ning samastuda nende eludega. Seeläbi mõistavad nad paremini tolle ajastu elustandardeid ja oskavad tegelastele empaatilisemalt kaasa elada. Seega arendavad nad selle kaudu ka teatud emotsionaalset taju. Lisaks õpivad õpilased erinevaid **ajaloo mõisteid**, mille tähendust nad varem ei teadnud.

Raamatute žanrid on väga erinevad fantaasia- ja muinasjuttudest poemideni..

Raamatute **tegelastel** võivad olla reaalsed autori enda elukäiguga seotud prototüübid. Esineb nii positiivsed kui ka negatiivsed tegelaskujud. Lastele on väga kasulik tutvuda väga erinevaid žanritega ja just neile iseloomulike tunnusoontega..

Lisaks on igale e-raamatule koostatud **tunnikavad**, mida õpetajad saavad tundides kasutada. Need sisaldavad erineva fookusega ülesandeid ja tegevusi. Iga keeleoskuse taseme jaoks on tunnikavades kaks tegevust, mis haaravad erinevaid oskusi. Tegevused keskendunud **põhioskustele** – **lugemine, kuulamine, kirjutamine**, aga ka **rääkimine**. Tegevuste eesmärkideks on sõnavara arendamine, lausete loomine, varasemate taustateadmiste aktiveerimine, koostöö ja suhtlemine, kriitilise mõtlemise ja loovuse arendamine, läbi avaliku esinemise enesekindluse arendamine ja palju muud. Tunnikavad on mõeldud erineva keeletasemega

õpilastele ning nad sisaldavad infot ka nõutavate varasemate teadmiste ja oskuste kohta.

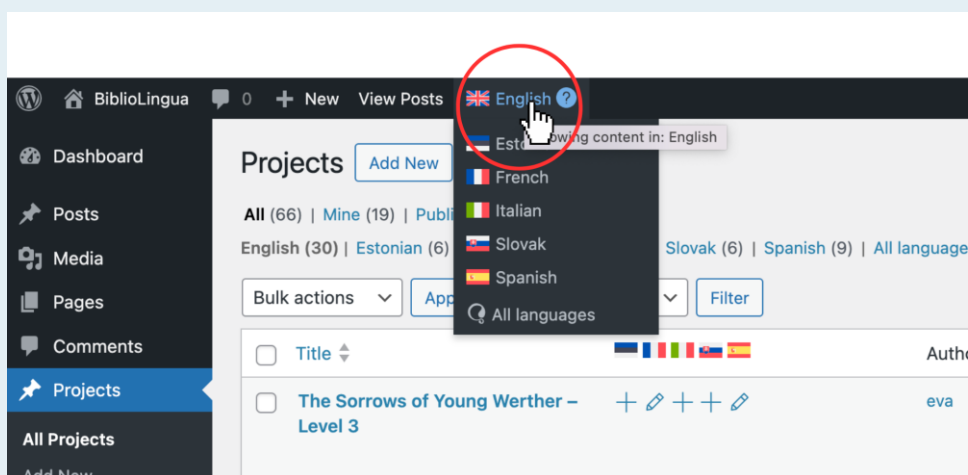
Tegevuste käigus palutakse õpilastel arutleda, **kirjeldada, luua tekste, jutustada ümber loo süžeed, pakkuda alternatiivset lõppu või isegi mõnda raamatu stseeni läbi mängida**. Õpilaste jaotatakse rühmadesse või paaridesse, et nad õpiksid koos töötama ja üksteist täiendama. Tunniplaani sisaldavad õpieesmärged, lühikest ja selget läbiviimise protseduuri, eeldatavat kestust ja üksikute tegevuste jaoks vajalike materjalide loetelu. Tunnikavad on loodud Canva platvormil.

VII. E-raamatu integreerimine Bibliolingu veebiplatvormile

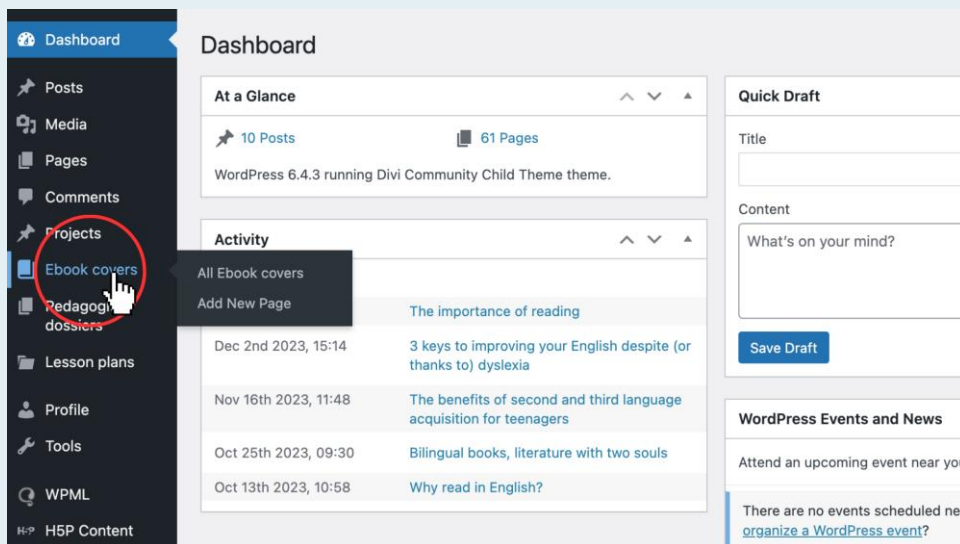
A. E-raamatu kaane loomine

E-raamatu kaane loomiseks peab sul olema Wordpressi konto. Kui seda pole, võta palun ühendust [Les Apprimeursi meeskonnaga](#).

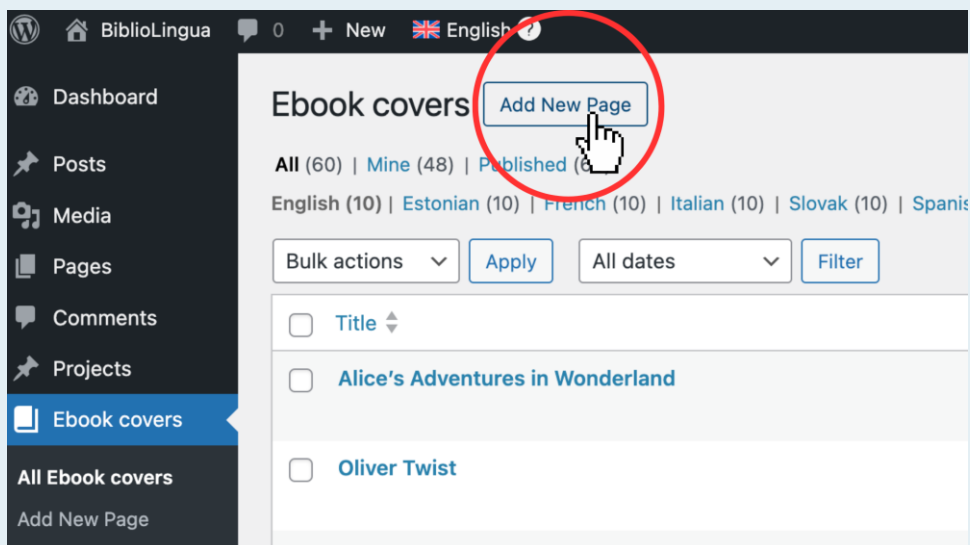
Pärast Bibliolingu veebiplatvormile sisselogimist - <https://bibliolingu.eu/wp-login> - näete töölauda (*dashboard*). Bibliolingu Wordpressi vaikekeel on inglise keel. Veenduge, et see nii ka oleks. Selle kontrollimiseks vaadake lehe ülaosa – ekraani vasakus ülanurgas näete lippu. Veendu, et see oleks Suurbritannia lipp ja kui mitte, valige see ise rippmenüüst.

Vajuta vasakul asuvale vahekaardile “Ebook covers”.

Kui oled jõudnud lehele “Ebook covers” kliki ülal olevale “Add New Page”.

Seejärel avaneb järgnev lehekülg.

Add title
Type / to choose a block

Ebook cover

Author

Reading time

Short
 Medium
 Long

Origin

Specify country of origin and type of books

French novel

Summary

Pedagogical dossier

Select Link

Siia saad sa kirjutada raamatu pealkirja, autori, lugemisele kuluva aja, raamatu žanri ja päritolumaa, samuti panna kirja raamatu lühikirjelduse. Ignoreerige allpool olevat "Select Link" valikunuppu.

Lehekülje paremas servas saad teha oma e-raamatu kaanepildi valiku. Selleks klõpsa parempoolsel paneelil nuppu "Set featured image".

Ebook cover Block

Summary

Visibility Public

Publish Immediately

URL [bibliolingua.eu/libr ary\(auto-draft\)](http://bibliolingua.eu/libr ary(auto-draft))

Pending review

AUTHOR

eva

Featured image

Set featured image

Language

Language of this ebook cover

English

Translation Priority

Optional [edit terms](#)

Media attachments

Duplicate uploaded media to translations

Duplicate featured image to

Featured image

Upload files Media Library

Filter

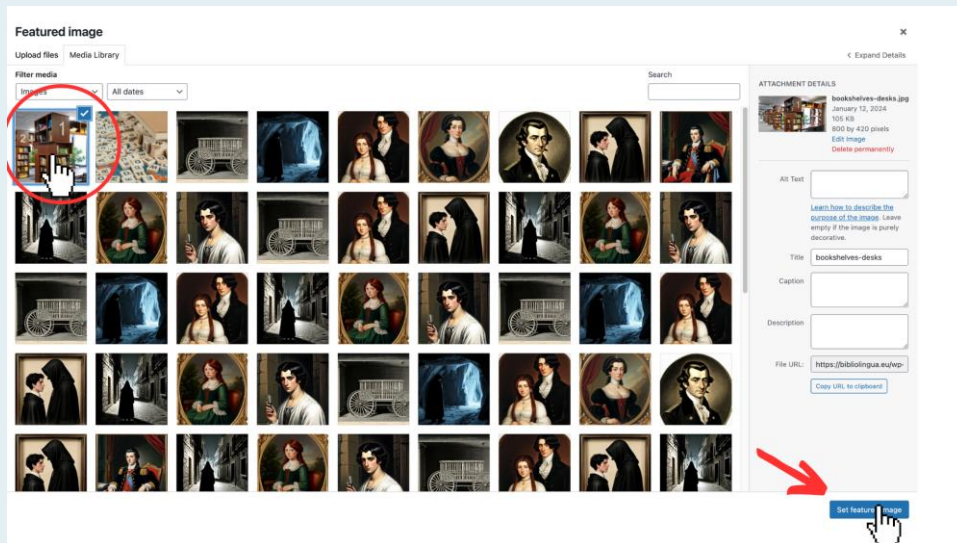
All dates

Grid of featured images

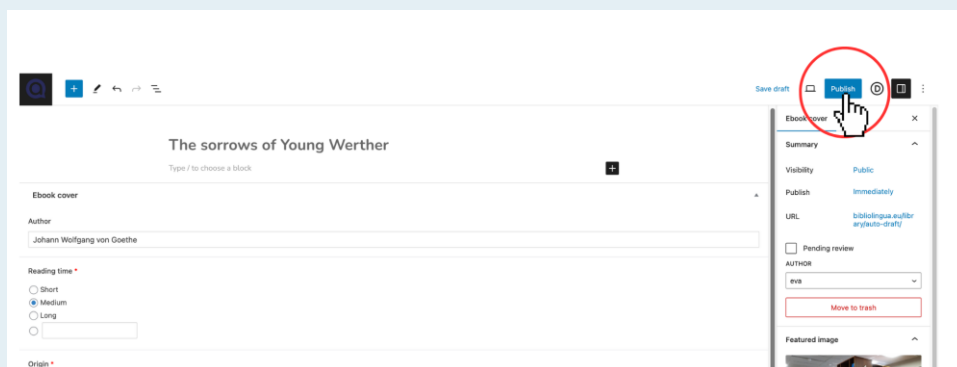
Sinu ette ilmub pildigalerii „Featured image”. Oma arvutist pildi üleslaadimiseks valige kasti vasakus ülanurgas käsk „Upload files”. Seejärel vali fail. Sinu faili suurus ei tohi ületada 250 kb.

Kui pilt on täielikult laetud, kuvatakse see meediakogus (Media library). Antud pildi valimiseks klõpsa pildil, seejärel klõpsa kasti alumises paremas nurgas nuppu "Set featured image".

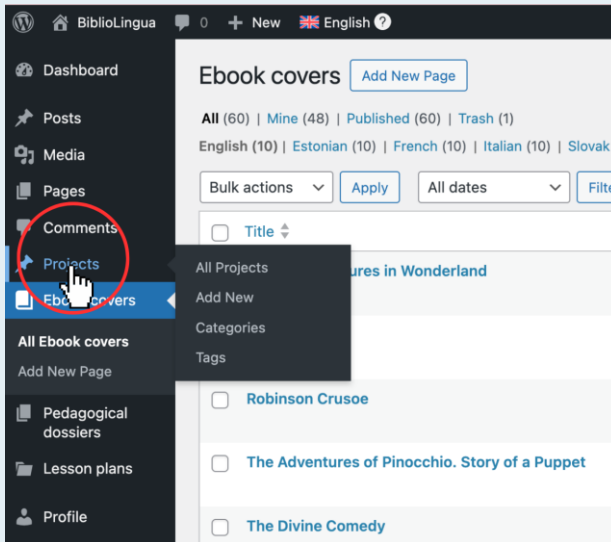

Kui pilt on valitud ja kogu muu vajalik teave sisestatud, klõpsa lehe paremas ülanurgas nuppu "Publish".

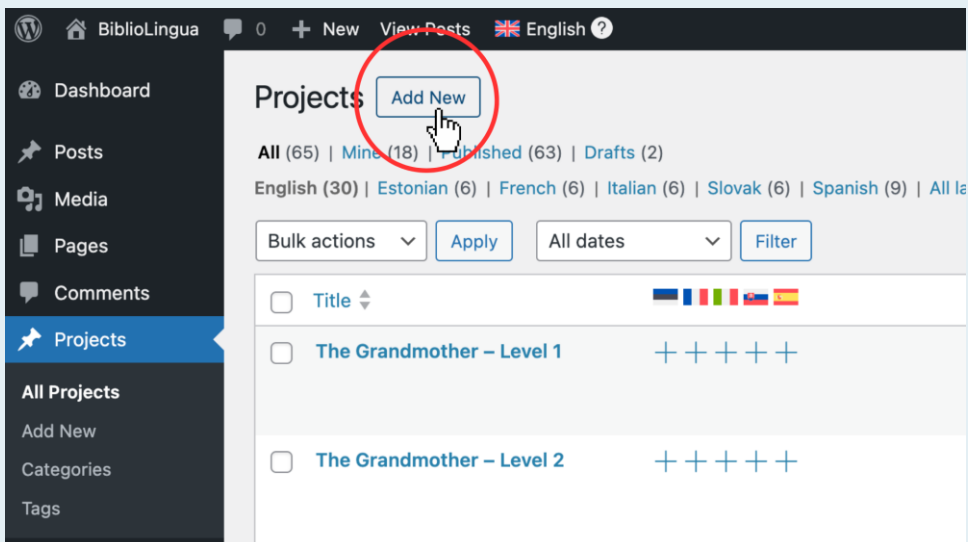

B. Uue e-raamatu loomine

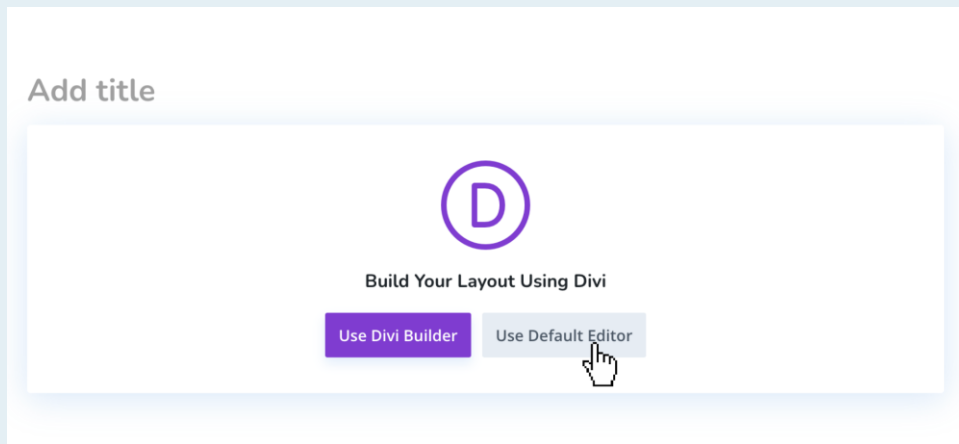
Vasakpoolsest menüüst vali "Projects".

Vajuta lehe ülaosas asuvat nappu “Add New”.

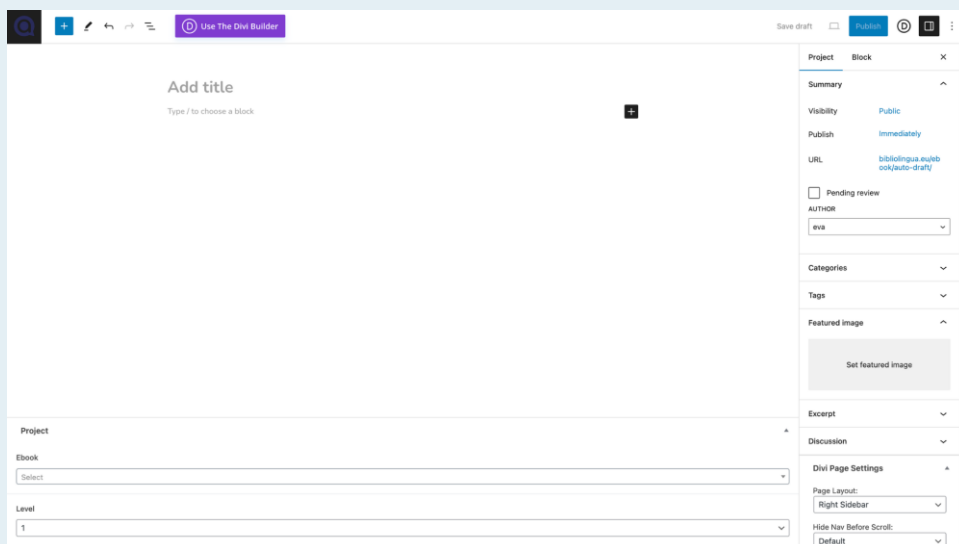

Seejärel avaneb aken kahe valikuga - “Use Divi Builder” ja “Use Default Editor”. Vali neist teine.

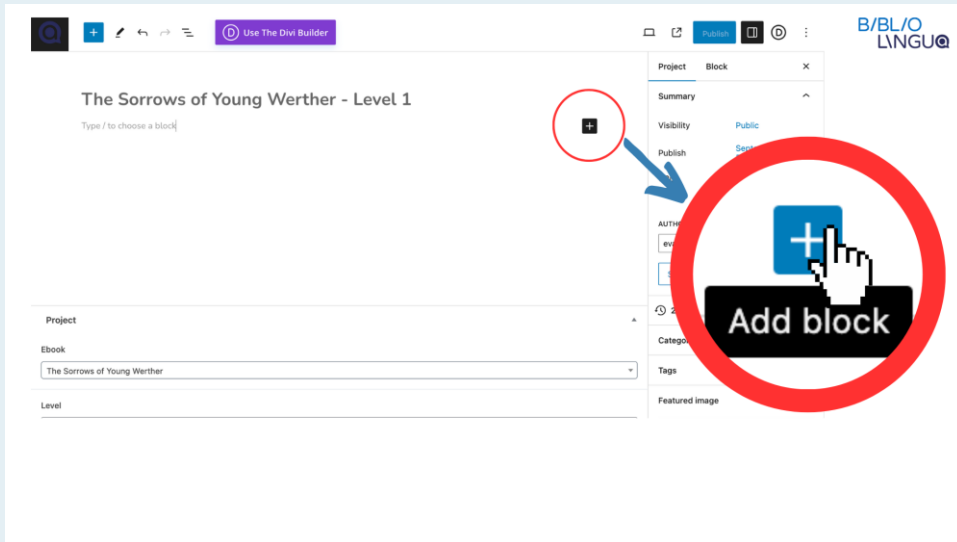

C. E-raamatu sisu integreerimine

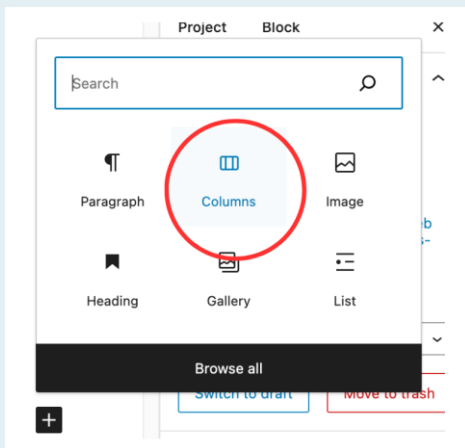
Nüüd näed sa tühja lehekülge, kuhu saad kirjutada e-raamatu pealkirja ja sisu.

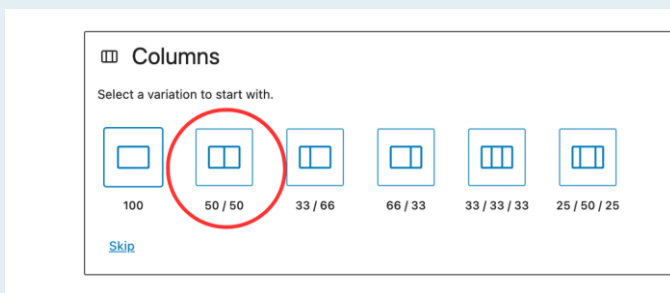
Alusta pealkirjast. Lisamaks sisu, vajuta pealkirja all asuval “+” märgil.

Pluss muutub menüüks, kust vali "Columns". Kui sa ei näe seda valikut, leiad sa selle vajutades otsinguribal "Columns" või klõpsates nuppu "Browse all".

Tulpade menüüst vali variant 50/50.

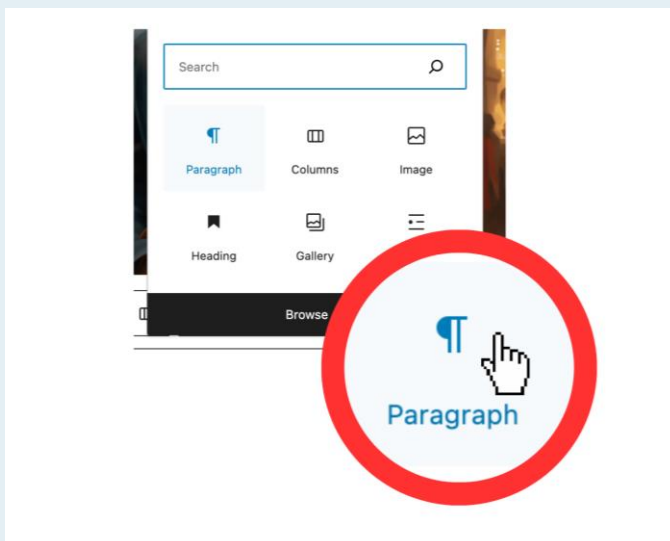
Seejärel näed kahte ristkülikut, mis on tühjad veerud.

Sisu sisestamiseks klõpsa ühel neist ja kuvatakse sümbol "+". Sisesta tekst vasakusse ja pildid paremasse tulpa.

Kui sa plussil vajutad, ilmub uuesti järgnev menüü. Sisestamiseks teksti, vali sealt "Paragraph"

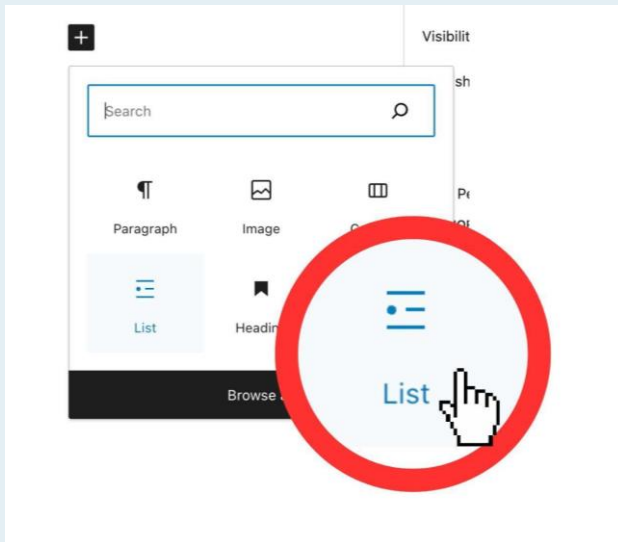

Kopeeri või kirjuta oma tekst otse sellesse kasti.

Teksti kleepimiseks kasuta klahvikombinatsiooni ctrl+shift+v või paremklõpsa ja vali menüüst "Paste without formatting".

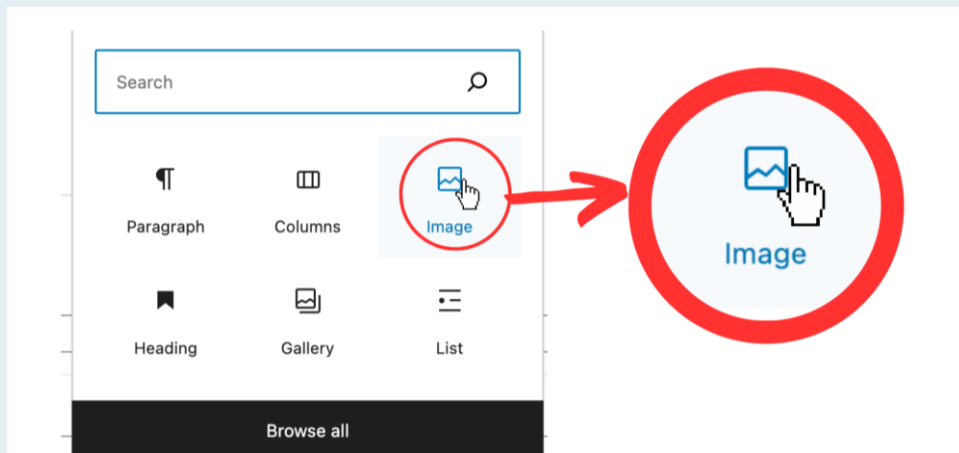
Kui sinu tekst on loend, vali menüüst "Paragraph" asemel "List".

Pildi lisamiseks vajuta teisel kastil. "+" sümbol ilmub taas ning menüü avamiseks vajuta sellele.

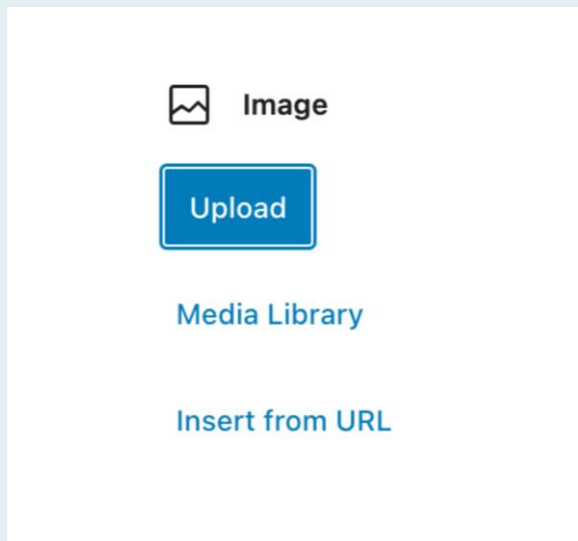

Seekord vali "Image".

Seejärel näed kolme valikut. Kui sisestad oma e-raamatu sisu esimest korda, vali „Upload”. See avab kausta sinu arvutis ja saad valida soovitud pildi.

Kui oled selle e-raamatu juba wordpressi sisestanud (näiteks eelmisele keeletasemele), vali "Media library" - sealt peaksid oma pildi üles leidma.

SISESTATAVA PILDI SPETSIFIKATSIOONID:

Suurus: max 1024px x 1024px

Pildid peavad olema RUUDUKUJULISED. Nii näevad nad kõik ühtemoodi välja.

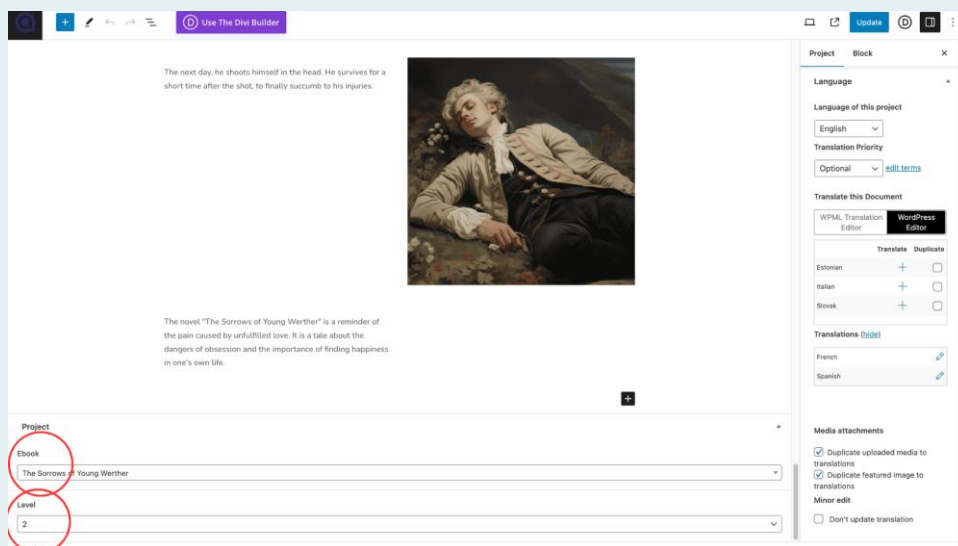
Suurus: max 250kb

Formaat: Eelistatud on JPG, aga sobib ka PNG (mis üldjuhul on parema kvaliteediga kui JPG kuid ka failimaht on suurem, kuna pakib pilti vähem või üldsegi mitte).

Juhul kui mõnel e-raamatu "slaidil" ehk leheküljel saab olema ainult tekst ilma ühegi pildita, valige tulpade menüüst ikkagi 50/50. Jätke lihtsalt teine tulp tühjaks, nagu järgneval pildil näha.

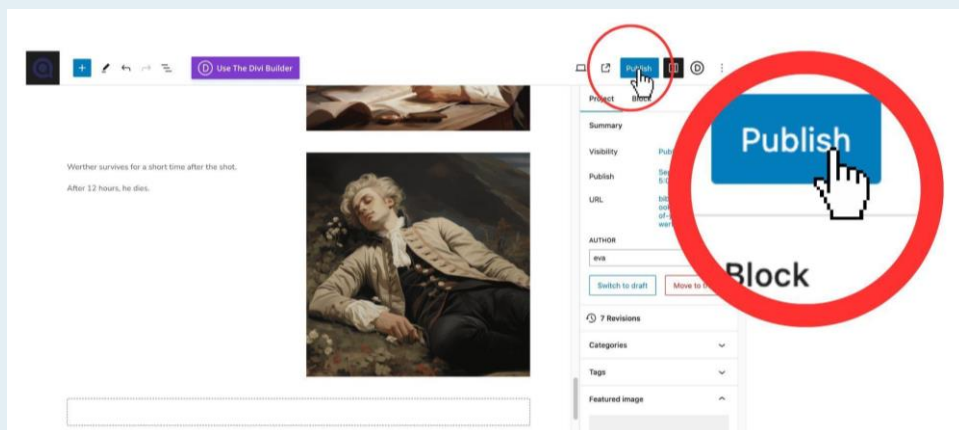

Lehe allosast leia üles "Project" ja ava rippmenüü, et valida sealt oma e-raamatu pealkiri (oled juba varem loonud e-raamatu kaane). Teisest rippmenüüst vali oma e-raamatu keeletase.

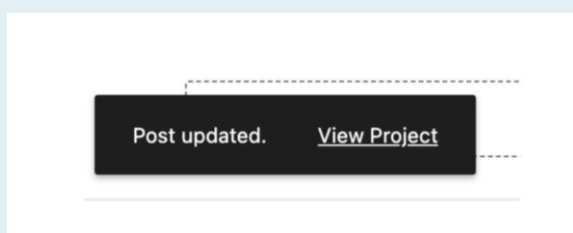

Kui olete integreerinud kõikide keeletasemete sisu ning kõik on valmis, vajuta üleval paremas nurgas asuvat nuppu "Publish".

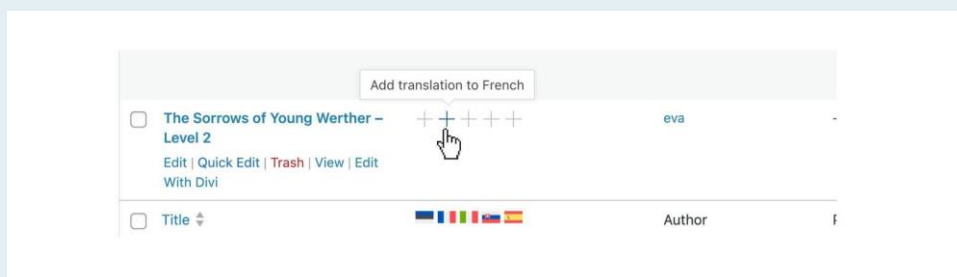

Seejärel ilmub vasakusse alumisse nurka hüppikaken "Post updated. View project". Klõpsa sellel, et näha, kuidas sinu loodu veebisaidil välja näeb.

D. E-raamatu tõlkimine

Pealkirja kõrval näed palju "+" märke, millest igaüks tähistab erinevat keelt. Vali oma keel, vajutades vastava "+" märgi peale.

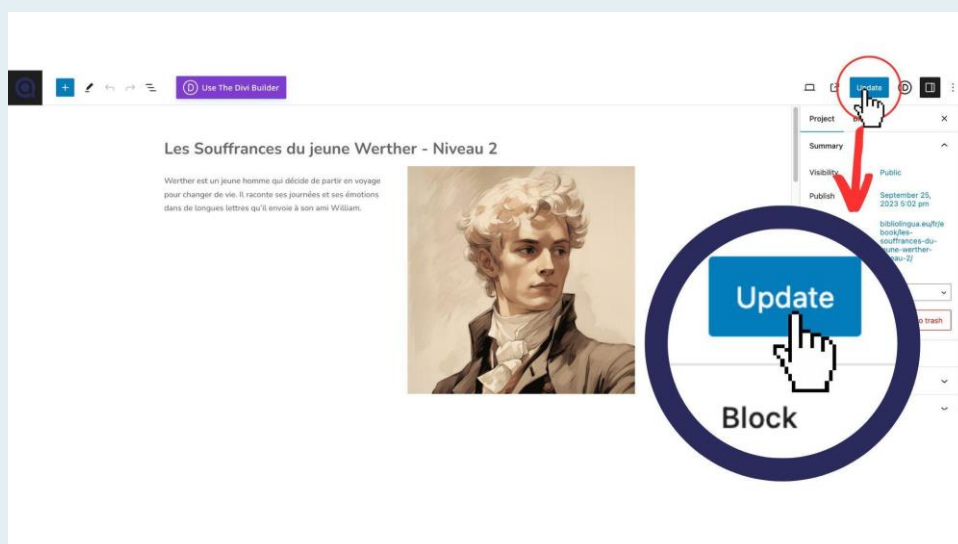
Te näete nüüd ingliskeelset e-raamatut. Klõppige tekstiplokkidel, kustutage ingliskeelne raamatu versioon ja kopeerige sinna versioon keeles, millesse soovite tõlkida (pildil näitena prantsuskeelne versioon).

Les Souffrances du jeune Werther - Niveau 2

Werther est un jeune homme qui décide de partir en voyage pour changer de vie. Il raconte ses journées et ses émotions dans de longues lettres qu'il envoie à son ami William.

Sisesta tõlgitud tekst samamoodi, nagu sa tegid originaaliga. Kui oled tõlkimise lõpetanud vajuta paremal ülanurgas “Update”.

The screenshot shows a web editor interface. On the left, there is a toolbar with various icons and a purple button labeled 'Use The Divi Builder'. The main content area displays the text 'Les Souffrances du jeune Werther - Niveau 2' and a paragraph of text. Below the text is a portrait of a young man with curly hair, wearing a dark coat and a white cravat. On the right side, there is a sidebar with a 'Project' section. A red arrow points to the 'Update' button in the top right corner of the editor. A large blue circle with a white hand cursor is overlaid on the 'Update' button, and the word 'Block' is written below it.

VIII. Kokkuvõte

Kokkuvõtteks võib öelda, et BiblioLingua e-raamatu loomise juhend kajastab projekti vaimu, ammutades inspiratsiooni Bibliodose edust ja lootes BiblioLingua samaväärsele edule. See pakub teismelistega töötavatele keeleõpetajatele põhjalikke abimaterjale. Juhend on koostatud eesmärgiga edendada kaasavaid ja uuenduslikke keeleõppe meetodeid ning see on teekaardiks kõikidele koolitajatele..

Juhendi põhieesmärk on anda huvilistele vajalikud tööriistad ja teadmised kaasahaarava õpikeskkonna loomiseks. Juhend annab kõiki olulisi aspekte käsitledes praktilisi juhiseid, mis põhinevad parimatel pedagoogilistel ja tehnoloogilistel praktikatel. Olgu selleks siis raamatute ja visuaalide valik, teksti kohandamine, integreerimine, erivajadustega õpilaste kaasamise aspekt, samuti avaliku omandi ja autoriõiguse kontseptsiooni ning tehisintellekti kasutamist puudutav.

Lisaks rõhutatakse juhendis e-raamatute uuenduslikku potentsiaali keeleõppes, tõstes esile juurdepääsetavuse, paindlikkuse ja kaasatuse aspektid. Eesmärk on ületada traditsiooniliste ja digitaalsete õppeviiside vahel olevat lõhet.

BiblioLingua e-raamatute loomise juhend on palju enam kui lihtsalt juhiste kogum. See on visioon keelehariduse tulevikust, kus õpetajatel on ennekõike loomingulise abistaja roll. Nii paneb juhendmaterjal aluse dünaamilisemale, paindlikumale ja õpilasekesksemale lähenemisele keeleõppes. See on ka omamoodi kutse õpetajatele minemaks uurimis- ja uuendusretkele, mis ei aita neil mitte ainult kujundada oma õpilaste keeleoskust, vaid kasvatab ka nende elukestvat armastust keele ja kirjanduse vastu. Loodame, et juhend annab lugejale kõik vajalikud vastused ja aitab luua e-raamatuid, mis köidavad ja paeluvad kõiki õpilasi.

IX. Lisa

Hea e-raamatu juhised

Üldist

- Kasutage selgesti loetavat **sans serif kirjatüüpi**, nagu Arial, Verdana, Century Gothic või OpenDys.
- Kasutage kirjasuurust **12 ja 14**.
- Reavahena kasutage **1,5**.
- Ärge rööpjoondage teksti. **Joondage see vasakule**.
- Ärge kasutage *kaldkirja*, allajoonimist ega TRÜKITÄHTI. Kui soovite midagi tekstis rõhutada **kasutage palun rasvast kirja**.

Struktuur

- Liigendage tekst **lühikesteks, kergesti loetavateks osadeks**, mis koosnevad lühikestest ja **selgetest lausetest**.
- Liigendage tekst selgelt eristatavate **pealkirjade, alapealkirjade** jms'ga.
- Soovides rõhutada olulist kasutage **täpploendit**.
- Jätke **erinevate osade vahele piisavalt ruumi**.
- Kasutage **lehekülgede numbreid**.
- Pikemate dokumentide puhul **kasutage sisukorda**.

Illustratsioonid ja disain

- Info esiletoomiseks kasutage värve ja jälgige, et **kasutate läbivalt samu värvikoode**.
- Illustreerimaks kontseptsioone ja toetamaks teksti mõistmist, kasutage **selgeid ja arusaadavaid visuaale**.
- Jälgige, et **kasutatud pildid sobivad tekstiga**.
- **Diagrammide** ja teiste visuaalide juures kasutage **selgitavaid kirjeldusi**.
- Võimaluse korral kasutage **pastelse tooniga taustasid**.

Kirjutamise stiil

- Kasutage **läbivalt sarnast stiili**.
- Sõnade **poolitamisel järgmisele reale ärge kasutage sidekriipsu**.
- Kasutage lihtsat keelt ja **fakte**.
- Kirjutage **lühendid ja rasked mõisted teiste sõnadega lahti**.

X. Viited

- Book widgets. (2020). *Interactive teaching activities*.
<https://www.bookwidgets.com/blog/2018/06/20-interactive-teaching-activities-for-in-the-interactive-classroom>
- Britannica. (n.d.). *Berne Convention copyright law*. Retrieved 7.02.2024, from
<https://www.britannica.com/topic/Berne-Convention>
- CopyrightUser.EU. (n.d.). *The Public Domain*. Retrieved 7.02.2024, from
<https://copyrightuser.eu/use/the-public-domain>
- Digital class. Educational world. (2022) *Interactive teaching methods*.
<https://www.digitalclassworld.com/blog/interactive-teaching-methods/>
- Echo360. (2022). *What is interactive learning?* <https://echo360.com/what-is-interactive-learning/>
- Education Week. (2018, July 26). *Tips for selecting a book for the whole class* (Opinion). Retrieved 21.02.2024, from <https://www.edweek.org/teaching-learning/opinion-tips-for-selecting-a-book-for-the-whole-class/2018/07>
- Edutopia. (2014, October 28). *5 tips for helping a student find the right book*. Retrieved 21.02.2024, from <https://www.edutopia.org/blog/tips-to-help-a-student-find-book-rebecca-alber>
- Elearning Industry. (2023). *Embracing Interactive Learning: Enhancing Education For Today's Learners*. <https://elearningindustry.com/embracing-interactive-learning-enhancing-education-for-todays-learners>
- Europa. (2023, November 08). *Copyright*. Retrieved 7.02.2024, from
https://europa.eu/youreurope/business/running-business/intellectual-property/copyright/index_en.htm
- European Commission. Intellectual Property Helpdesk. (n.d.). *Public domain*. Retrieved 7.02.2024, from https://intellectual-property-helpdesk.ec.europa.eu/news-events/news/public-domain-2020-11-19_en

- Inclusion Europe. (2010). *Information for all: European standards for making information easy to read and understand*. <https://www.inclusion-europe.eu/easy-to-read-standards-guidelines/>
- International Literacy Association. (n.d.). Retrieved 21.02.2024, from <https://www.literacyworldwide.org/search-results?indexCatalogue=fullsitesearch&searchQuery=reading&wordsMode=0>
- Mussila. (2020). *The top 6 benefits of interactive learning*. <https://mussila.com/the-top-6-benefits-of-interactive-learning/>
- National Council of Teachers of English. (2023, September 6). *Here's how to get kids talking about literature*. Retrieved 21.02.2024, from <https://ncte.org/blog/2023/08/talking-about-literature/>
- OECD. (2023, December 5). *PISA 2022 results: Preparing students for a changing world..* <https://www.oecd.org/publication/pisa-2022-results/>
- Open AI. (n.d.). *Improving language understanding with unsupervised learning*. <https://openai.com/blog/language-unsupervised/>
- Ramponi M. (2022). *How ChatGPT actually works*. AssemblyAI, <https://www.assemblyai.com/blog/how-chatgpt-actually-works/>
- Storyset. (n.d.) *Instruction manual concept illustration*. Freepik. https://www.freepik.com/free-vector/instruction-manual-concept-illustration_10840255.htm#query=manual&position=0&from_view=author&uuid=586b21a6-0ce8-4c21-8527-ea7eec31ba7c
- World Intellectual Property Organization (WIPO). (n.d.). *MODULE 05. Copyright and Related Rights*. Retrieved 7.02.2024, from https://www.wipo.int/export/sites/www/sme/en/documents/pdf/ip_panorama_5_1_earning_points.pdf

B/BL/O LINGUA

Projekti number: 2022-2-BE01-KA220-SCH-000096799

**Kaasrahanud
Euroopa Liit**

Rahastanud Euroopa Liit. Avaldatud seisukohad ja arvamused on siiski ainult autori(te) omad ega pruugi kajastada Euroopa Liidu või Euroopa Komisjoni seisukohti ja arvamusi. Euroopa Liit ega toetuse andja nende eest ei vastuta.

